

**EKP KESKKOMITEE PARTEI AJALOO
INSTITUUT
NLKP KESKKOMITEE
MARKSISMI-LENINISMI INSTITUUDI FILIAAL**

K.Marx

F.Engels

**Kommunistliku
partei
manifest**

TALLINN KIRJASTUS "EESTI RAAMAT" 1981

Originaali tiitel:
Karl Marx, Friedrich Engels.
Manifest der Kommunistischen Partei.
Karl Marx, Friedrich Engels, Werke, Band 4. Dietz Verlag, Berlin,
1964, S. 459-493

Kujundanud A. Ilo

K. Marx, F. Engels.

K64 Kommunistliku partei manifest. - Tln.: Eesti Raamat,
1981. - 72 lk.

«Kommunistliku partei manifest» on teadusliku kommunismi esimene programmdokument. Selles esitatakse terviklikult K. Marxi ja F. Engelsi suure õpetuse alused.

«Kommunistliku partei manifest» tõestati kapitalismi kokkuvõtte ja sotsialistliku revolutsiooni võidu paratamatust ning määrati kindlaks proletariaadi revolutsioonilise liikumise ülesanded ja eesmärgid.

See väike raamatuke on väärt terveid kõiteid: tema vaimust elab ja liigub tänapäevani kogu tsiviliseeritud maailma organiseeritud ja võitlev proletariaat» (V. I. Lenin).

«Selles teoses on geniaalse selguse ja kujukusega esitatud uus maailmavaade, järjekindel materialism, mis hõlmab ka sotsiaalse elu valdkonna, dialektika kui kõige mitmekülsem ja sügavam arenemisõpetus, klassivõitluse teooria ja proletariaadi – uue, kommunistliku ühiskonna looja – maailmaajaloolise revolutsioonilise osa teooria.»

LENIN

EESSÕNA 1872. AASTA SAKSAKEELSELE VÄLJAANDELE

Kommunistide Liit, rahvusvaheline töölisorgani-satsioon, mis toleaegsetes tingimustes võis muidugi olla ainult salajane, tegi allakirjutanuile 1847, aastanovembris Londonis toimunud kongressil ülesandeks koostada avaldamiseks määratud üksikasjalik teoreetiline ja praktiline partei programm. Nii tekkis alljärgnev «Manifest», mille käsikiri saadeti Londonisse trükkimiseks mõni nädal enne Veebruarirevolutsiooni. Algselt saksa keeles avaldatud «Manifesti» onselles keeles ilmunud vähemasti kaksteistkümmend eri väljaannet Saksamaal, Inglismaal ja Ameerikas. Inglise keeles ilmus ta esmakordselt 1850. aastal Londonis «Red Republican's» miss Helen Macfarlane'i tõlkes ja 1871. aastal vähemasti kolmes eri tõlkes Ameerikas. Prantsuse keeles ilmus ta esma-kordselt Pariisis veidi enne 1848. aasta Juuniülestõusu ja hiljuti New Yorgi «Le Socialiste'sis». Uus tõlge on teoksil. Poola keeles ilmus ta Londonis peatselt pärast esimese saksakeelse väljaande ilmumist. Vene keeles Genfis 60. aastail. Taani keelde tõlgiti ta samuti varsti pärast ilmumist.

Nii palju kui tingimused ongi viimase kahekümne viie aasta jooksul muutunud, on selles «Manifestis» arendatud üldised põhimõtted veel praegugi üldsioon, seoses kogemustega, mida andis esmalt. Veebruarirevolutsioon ja seejärel veel kaugelt rohtult arenenud ja koos sellega on arenenud tööliklassi parteiorganisattööstus on viimase kahekümne viie aasta jooksul tohudud. See koht peaks praegu mitmes suhtes teisiti kõlama. Seoses sellega, et suurdele üldse erilist rõhku panlutsioonilistele abinõutest, ja seepärast ei ole teise osa lõpus esitatud revomasolevaist ajaloolistest tingimusdamine, nagu öeldakse «Manifestis» endas, sõltub kõikjal ja alati oledada. Nende põhimõtete praktiline rakenteist paranjoontes täiesti õiged. Üksikutes kohtades tuleks ühtkem Pariisi Kommuun, kus poliitiline võim oli esmakordselt kaks kuud proletariaadi käes, on see programm tänapäeval kohati vananenud. Kommuunon nimelt tõestanud, et «tööliklass ei või lihtsalt valmis riigimasinat oma valdusse võtta ja seda omaeesmärkideks käiku lasta» (vt. «Der Bürgerkrieg in Frankreich, Adresse des Generalrats der Internationalen Arbeiterassoziation», lk. 19, kus seda mõtet on edasi

arendatud*). Edasi on endastmõistetav, etsotsialistliku kirjanduse arvustus on tänapäeva seisukohalt puudulik, sest see ulatub ainult 1847. aastani; samuti see, et märkused kommunistide suhtumisest mitmesugustesse opositsiooniparteidesse (IV osa), kuigi need on peajoontes veel praegugi õiged, on rakendamiseks vananenud juba seepärast, et poliitiline olukord on põhjalikult muutunud ja et suurema osa seal loendatud parteisid on ajaloo areng teise ilma saatnud.

«Manifest» on aga ajalooline dokument, mille muutmiseks me ei leia endil enam õigust olevat. Võib-olla ilmub järgmine väljaanne sissejuhatusega, mis täidab lünga 1847. aastast meie päevini; käesolev väljaanne tuli meile niivõrd ootamatult, et meil ei jäänud selleks aega.

Karl Marx, Friedrich Engels

London, 24. juunil 1872

* Vt. *K. Marx*, Kodusõda Prantsusmaal. Rahvusvahelise Tööliste Ühingu Peanõukogu üleskutse. *K. Marx* ja *F. Engels*, Valitud teosed kahes köites, I kd, Tallinn 1957, lk. 409 jj. Toim.

Avaldatud brošüüris: «Das Kommunistische Manifest. Neue Ausgabe mit einem Vorwort der Verfasser». Leipzig. 1872

EESSÕNA TEISELE VENEKEELSELE VÄLJAANDELE

«Kommunistliku partei manifesti» esimene venekeelne väljaanne ilmus Bakunini tõlkes 60. aastate algul, see trükiti «Kolokoli» trükikojas. Läänes võidi tol ajal «Manifesti» venekeelset väljaannet ainultkirjanduslikuks kurioosumiks pidada. Praegu olekselline vaade juba võimatu.

Kuivõrd piiratud oli tol ajal (1847. a. detsembris) veel proletariaadi liikumise leviku ala, seda näitab kõige selgemini «Manifesti» viimane peatükk: «Kommunistide suhtumine mitmesugustesse opositsiooniparteidesse» eri maades. Selles puuduvad just Venemaa ja Ühendriigid. See oli aeg, kus Venemaa oli kogu Euroopa reaktsiooni viimaseks suureks reserviks; kus väljarändamine Ühendriikidesse neelas Euroopa proletariaadi liigesed jõud. Mõlemad maad varustasid Euroopat toorainega ja olid ühtlasi tema tööstustoodete müügituruks. Järelikult olid mõlemad tol ajal nii või teisiti Euroopas kehtiva korra toed.

Hoopis teisiti on nüüd! Just immigratsioon Euroopast soodustas põllumajanduse kolossaalset arengut Põhja-Ameerikas, mis oma konkurentsiga kõigutab Euroopa suur- ja väikemaaomanduse põhialuseid. Peale selle võimaldas see Ühendriikidel asuda oma, tööstuse arendamise rikkalike allikate ekspluateerimisele niisuguse energiaga ja niisuguses ulatuses, mis peab lühikese ajaga murdma Lääne-Euroopa jaeriti Inglismaa tööstusmoolud mõjutavadnopol. Need mõlemad asjaomakorda revoomand, kogulutsiooniliselt ka Ameerikat. Farmerite väike- ja keskmaa Ühendriikide poliitilise korra alus, hukkub järkjärgult hiiglafarmide konkurentsiga tõttu; samal ajal areneb tööstuspiirkondades esmakordselt rohkearvuline proletariaat ja muinasjutuline kapitalide kontsentratsioon.

Asugem nüüd Venemaa juurde! 1848.-1849, aasta retsiooni ajal nägid nii Euroopa monarhid kuiluvoka Euroopa kodanlased Venemaavahelise segamises ainsat pääsu alles ärkava proletariaadi eest. Tsaar kuulutati Euroopa reaktsiooni peameheks. Nüüdon ta Gatšinas revolutsiooni sõjavang ja Venemaa kujutab endast Euroopa revolutsioonilise liikumise eelväge.

«Kommunistliku manifesti» ülesandeks oli kuulutada kaasaegse kodanliku omanduse eelseisvat paratamatut hukkumist. Kuid kiiresti areneva kapitalistliku spekulatsioonipalaviku ja alles praegu tekkiva kodanliku

maaomanduse kõrval näeme, et Venemaal on rohkem kui pool
maad talupoegade kogukondade valduses. Nüüd tekib
küsimus: kas vene Obschtschina* - see ürgse ühismaavalduse
vorm, mis on küll juba tublisti õõnestatud – saab otseselt
muutuda ühismaavalduse kõrgemaks, kommunistlikuks vormiks?
Või, vastupidi, ta peab esmalt läbi tegema sama
lagunemisprotsessi, mis on omane Lääne ajaloolisele arengule?

Ainuvõimalik vastus, mille võib praegu sellele küsimusele anda,
on järgmine: kui Vene revolutsioon on signaaliks proletaarsele
revolutsioonile Läänes, nii et mõlemad täiendavad teineteist,
siis võib praegune vene kogukondlik maaomandus olla
kommunistliku arenemise lähtepunktiks.

Karl Marx, F. Engels

London, 21. jaanuaril 1882

* - kogukond. *Toim.*

Avaldatud raamatus:

К. Маркс и Ф. Энгельс.

«Манифест Коммунистической партии». ?

Женева, 1882.

EESSÕNA 1883. AASTA SAKSAKEELSELE VÄLJAANDELE

Käesoleva väljaande eessõnale pean kahjuks üksinda alla kirjutama. Marx - inimene, kellele kogu Euroopa ja Ameeriselt konstateerida järgmist maks pean siinkohal veel kord sõnanifesti» ümbertöötamisest või täiendamisest. Seda tarvilikumene rohi. Pärast tema surma ei saa enam j. uttugi olla «Maka töölisklass on rohkem tänu võlgu kui kellelegi teisele, - puhkab Highgate'i kalmistul ja tema hauale kasvab juba esi

«Manifesti» punase niidina läbiv põhiline mõte, et majandavalt ekspluateerimisest, rõhumisest jakonda jääteeritav ja rõhutud klass (proletariaat) ei saa enam vabaneda teda ekspluateerivast ja rõhuvast klassist (kodanlusest), kui ta ei vabasta ühtlasi kogu ühisele, kus ekspluasevate klasside võitluse ajalugu; et see võitlus on aga nüüd jõudnud niisugusele astteeritavate ja ekspluateerivate, valitsetavate ja valitetel toimunud klassivõitluse ajalugu, ekspluatavalt (alates ürgkogukondliku maavalduse lagunemisest) on kogu ajalugu olnud mitmesugustel ühiskonna arenemisastmtuaalse ajaloo põhialuse; et sellele vasloojärgu ühiskondlik struktuur moodustavad selle ajaj ärgu poliitilise ja intelleknev mis tahes ajaduslik tootmine ja sellest paratamatult tule klassivõitlusest, – see põhiline mõte kuulub tervenisti ja ainuüksi Marxile.¹

Olen seda juba sageli ütelnud; aga just nüüd on tarvis, et see seisaks ka «Manifesti» enda ees.

F. Engels

London, 28. juunil 1883

1 «Sellele mõttele, » ütlesin ingliskeelse tõlke eessõnas, «mis minu arvates paneb aluse samasugusele edule ajalooteadugele mina olin iseseisvalt selles suunas jõudnud, seda näitab minu teos «Töölisklassi olukord Inglismaal ». Kui ma aga 1845. aasta kevadel Brüsselis uuesti Marxi kohtasin, oli ta selle mõtte juba välja töötanud ja esitas selle mulle pea, aegu niisama selgeis sõnades, nagu ma selle eespool kokku võtsin. » (Engelsinud loodusteaduses, - sellele mõttele lähenesime mõlemad vähehaaval juba mitu aastat enne 1845. aastat. Kui kauses, nagu Darwini teooria on seda teimärkus 1890. aasta saksakeelses väljaandes.)

EESSÕNA 1888. AASTA INGLISKEELSELE VÄLJAANDELE

«Manifest» avaldati Kommunistide Liidu programmina; see töölisorganisatsioon kujutas endast alguses eranditult saksa, hiljem aga rahvusvahelist organisatsiooni ja pidi enne 1848. aastat mandril valitsenud poliitilistes tingimamustes paratamatult olesalaühing. Liidu kongressil, mis toimus 1847. aasta noxile ja Engelsilevembris Londonis, tehti Marülesandeks koosratud üksiktada avaldamiseks mäaaajalik teoreetiline ja praktiiseramm. Saksa keeles kirjutatud käsikiri saadeti 1848. aasta jaanuaris, mõni nädal enne 24. veebruari Prantsune partei progrevolutsiooni, Londonisse trükkimiseks. Prantsuskeelne tõlge ilmus Pariisis veidi enne 1848. aastaJuuni ülestõusu. Esimene ingliskeelne tõlge, milletegi miss Helen Macfarlane, ilmus George Julian Harney «Red Republican'is» Londonis 1850. aastal. On ilmunud ka taani- ja poolakeelne väljaanne.

Pariisi 1848. aasta Juuniülestõusu – selle proletariaadi ja kodanluse vahelise esimese suurelahingu lüüasaamine lükkas Euroopa tööliklassisotsiaalsed ja poliitilised nõudmised mõneks ajaks. jälle tagaplaanile. Sellest ajast peale võitlesid omavahel võimu pärast, nagu enne Veebruarirevolutsioonigi, jälle ainult varaka klassi eri rühmad; tööliklass oli sunnitud võitlema povusvabaliitilise tegeduse eest ja asuma kodanluse radikaalse osa äärmisepahempoolse tiiva positsioonile. Seal, kus iseseisev proletaarne liikumine endast ikka veel elumärki andis, suruti see halastamatult maha. Nii õnnestusPreisi politseil välja nuhkida Kommunistide LiiduKeskkomitee, mis asus tol ajal Kölnis. Selle liikmedarreteeriti ja pärast kaheksateistkümnekuulist vangistust anti nad 1852. aasta oktoobris kohtu alla. Seekuulus «Kölni kommunistide protsess» kestis 4. oktoobrist 12. novembrini; kohualustest mõistetiseitsmele inimesele kolm kuni kuus aastat kindlustusvangistust. Kohe pärast kohtuotsust saatsid allesjäänud liikmed liidu vormiliselt laiali. Mis puutub«Manifestisse», siis näis, et see pidi sellest peale unustusehõlma vajuma.

Kui Euroopa tööliklass oli jälle küllalt jõudu kogunud uueks pealetungiks valitsevatele klassidele, tekkis Rahvusvaheline Tööliste Ühing. Kuid see ühing, mis asutati kindla eesmärgiga liita ühte kogu Euroopa ja Ameerika võitlustahteline proletariaat, ei võinud «Manifestis» esitatud põhimõtteid otsekohe välja kuuli programmlutada. Internatsionaapidi olema küllalt avar selleks,

et see oleks vastuvõetav nii Inglise treidjuunionidele, Proudhoni poolnias kui ka lassallasteledajatele Prantsusmaal, Belgias, Itaalias ja Hispaa¹ Saksamaal. Marxil, kes kirjutas selle programmi selliselt, et see pidi rahuldama kõiki neid parteisid, oli kindel usk töölisklassi intellektuaalsete ja keerdkäigud kapitalimatu tulemus. Sündtuaalsesse arengusse, mis pidi olema ühiste aktsioonide ja omavahelise mõttevahetuse paratavastases võitluses, kaotuses veel rohkem kui võidud, pidid paratamatult töölikuks tegema mitsed teadmesuguste armastatud iveravimite kõlbmatusest ja tasandama teed töölikklassi vabanemise tõeliste tingimuste täielikule mõistmisele. Ja Marxil oli õigus. Kui Internatsionaal 1874. aastal oma tegevuse lõpetöölised juba hoopis teistsugused, kui nad olid olnud tema asutamise ajal 1864. aastal. Prudonism Prantsusmaal ja lassallism Saksamaal olid välja suremas, ja isetiivselt Inglise treidjuunionid, kes olidgi konservaoma enamuses juba ammu enne seda Internatsionaaliga sidemed katkestanud, lähenesid pikkamöödasellele hetkele, kus nende möödunud aastal Swanseas toimunud kongressi juhataja* võis nende nimel ütelda: «Mandrisotsiamuta. »lism meid enam ei hirTõepoolest, «Manifesti» põhimõtted on märgatavalt levinud kõigi maade töölistehulgas.

Nii kerkis «Manifest» ise uuesti esiplaanile. Pärast 1850. aastud Šveitsis, Inglismaal ja Ameerikas. 1872. aastal on saksakeelset teksti mitu korda uuesti välja anaastal tõlgiti ta New Yorgis inglise keelde ja avaldati «Woodhull and Claflin's Weekly's». Selle ingliskeelse teksti järgi tehti prantsuskeelne tõlge ja see avaldati New Yorgi «Le Socialiste'is». Pärast seda on Ameerikas ilmunud veel vähemalt kaks enam või vähem moonutatud ingliskeelset tõlget, kusjuures üks neistanti uuesti välja Inglitstud, andis 1863. aastamaal. Esimese venekeelse tõlke, mis oli Bakunini tehpaiku välja Herzeni «Kolokoli» trükikoda Genfis; teine venekeelne tõlge, mis kuulub kangelaslikule Veera Zassulitšile, ilmus samuti Genfis 1882. aastal. Uus taanikeelne väljaanne ilmus « Socialdemokra-tisk Bibliothek'is» Kopenhaagenis 1885. aastal; uus prantsuskeelne tõlge Pariisi «Le Socialiste'is» 1886.

¹ Lassalle ise ütles meile alati, et ta on Marxi õpilane ja seisab sellisena «Manifesti» alusel. Aga oma avalikus agitatsioonis aastail 1862-1864 ei läinud ta kaugemale riikliku krediidiga ülalpeetavate tootmisühingute nõudmisest.

*

W. Bevan. *Toim.*

aastal. Viimase järgi tehti hispaaniakeelne tõlge, mis avaldati Madridis 1886. aastal. Saksakeelsete kordustrükkide arvu pole võimalik täpselt kindlaks teha, kokku on neid olnud vähemalt kaksteist. Armeeniakeelne tõlge, mis pidi ilmuma mõni kuu taga Konstantinoopolis, ei näinud päevavalgust ainult sel- lepärast, nagu mulle teatati, et kirjastajal ei olnud julgust välja lasta raamatut, millel seisab Marxinimi, tõlkija aga ei nõustunud «Manifesti» oma teosena nimetama. Hilisematest tõlgetest teistesse keeltesse olen ma küll kuulnud, kuid ise pole ma neid näinud. Niisiis peegeldab «Manifesti» ajalugu suurel määral kaasaegse tööliikumise ajalugu; tänapäeval on ta kahtlemata kogu sotsialistliku kirjanduse kõige levinum, kõige rahvusvahelisem teos, on ühine programm, mida tunnustavad miljonid töölised Siberist Kaliforniani.

Ja ometi, kui me teda kirjutasime, ei oleks me võinud teda ni- metada *sotsialistlikuks* manifestiks. 1847. aastal olid sotsialistide nime all tuntud ühelt poolt mitmesuguste utopistlike süsteemide pooldajad: ouenistid Inglismaal, furjeristid Prantsusmaal, kusjuures nii ühed kui ka teised olid juba kokku kuivanud liht- vaiks sektideks; teisalt vähehaaval väljasureselt poolt igasugu- valdada üht-teistsed soolapuhujad, kes lubasid kõik sotsiaalsed pahed kõrsed sotsiaallappides, tegemata vähimatki kahju kapi- talile jakasumile. Mõlemal juhul olid need inimesed, kes seisid väljaspool tööliikumist ja otsisid pigem toetust «harisidelt. See osa tööliklassist, kes olitud» klasveendunud, et puhtpoliitilised pöörded ei ole küllaldased, ja kuulutas kogu ühiskonna põhjaliku ümberkorraldamise vajadust, nimetas ennast siis kommu- nistlikmatu, puhtuks. See oli alles toores, tahuinstinktiivne kommunism; kuid ta tabas kõige põhilisemat ja osutus tööliklassi hulgas küllalt tugevaks, et luua utopistlikku kommu- nismi: Prantsusmaal – Cabet' kommunism, Saksamaal – Weitlingi kommunism. 1847. aastal oli sotsialism niisiis kodanluse liikumi- ne, kommunism – tööliklassi liikumine. Sotsialism, vähemasti mandril, «sobis salongi», kommunism otse vastupidi. Et me aga olime juba algusest peale arvamusel, et «tööliklassi vabastami- nepeab olema tööliklassi enda asi», siis ei saanud olla mingit kahtlust selles, kumb nimetustest meil tuleb valida. Veel roh- kem, meil ei ole ka hiljem kunagimõttesse tulnud selbuda. lest loo

Kuigi «Manifest» on meie ühine teos, pean ikkagi oma kohu- seks konstateerida, et põhiline mõte, mismoodustab tema tuu- ma, kuulub Marxile. See mõteseisab selles, et igal ajaloojärgul

domineeriv majanaluse, millel rajaneb selle ajajärgu poliitiline ajalugutavad põhiratamatult tulenev ühiskonna struktuur moodusduolik tootmis- ja vahetusviis ning sellest paja tema intellektuaalse arenemise ajalugu ning mildes seda ajalugu ainult saabki seletada; etlest lähtusellele vastavalt on kogu inimkonna ajalugu (sellest peale, kui lagunes ürgsugukondlik kord koos omakogukondliku maavaldusega) olnud klassivõitluse ajalugu, ekspluateerivatejaekspluateeritavate, valitsevate ja rõhutud klasside võitluse ajalugu; etselle klassivõitluse ajalugu on oma arengus jõudnud nüüd niisugusele astpluateeritav jamele, kus eksrõhutud klass – proletariaat – ei saa ennast vabastada ekspluateeriva ja valitseva klassi – kodanluse ikkest, kui ta ei vabasta ühtlasi kogu ühiskonda jäädavalt igasugusest ekspluateerimisest, rõhumisest, klassivahedest ja klassivõitlusest.

Sellele mõttele, mis minu arvates paneb aluse samasugusele edule ajalooteaduses, nagu Darwiniteooria on seda teinud loodusteaduses, – sellele mõttele lähenesime mõlemad vähehaaval juba mituaastat enne 1845. aastat. Kui kaugele mina olin iseseisvalt selles suunas jõudnud, seda näitab kõige paremini minu teos «Töölisklassi olukord Inglismaal»¹. Kui ma aga 1845. aasta kevaldel Brüsselisueesti Marxi kohtasin, oli ta selle mõtte juba välja töötanud ja esitas selle mulle peaaegu niisama selgeis sõnades, nagu ma selle eespool kokku võtsin.

Meie ühisest eessõnast 1872. aasta saksakeelsele väljaandele tsiteerin ma järgmist:

«Nii palju kui tingimused ongi viimase kahekümne viie aasta jooksul muutunud, on selles «Manifestis» arendatud üldised põhi-
festis» endas, sõltubmine, nagu öeldakse «Manihimõtete praktiline rakendaleks üht-teist parandada. Nende põtes täiesti õiged. Üksikutes kohtades tumõtted veel praegugi üldjoonkõikjal ja alati olemas-
listest tingimusolevaist ajalootest, ja seepärast ei ole teise osa lõpus esitatud revolutsioonilistele abinõudele üldse erilist rõhkupandud. See koht peaks praegu mitmes suhtes teisiti kõlalega, et suurtööstus on alates 1848.ma. Seoses selaastast* tohutult

¹ «The Condition of the Working Class in England in 1844». By Frederick Engels. Translated by Florence K. Wishnewetzky. [«Töölisklassi olukord Inglismaal 1844. aastal». Tõlkinud Florence K. Wishnewetzky]. New York, Lovell - London, W. Reeves, 1888.

* 1872. aasta väljaandes on sõnade asemel «alates 1848. aastast » trükitud: «vüimase kahekümne viie aasta jooksul». *Toim.*

arenenud ja koos sellega on täiustunud ja kasvanud^{**} töölisklassi parteiorganisatsioon, seoses kogerevolutsioon ja seejärel veel kaugelt rohmustega, mida andis esmalt Veebruarikem Pariisi Kommuun, kus poliitiline võim oli esmakordselt kaks kuud proletariaadi käes, on see programm tänapäeval kohati vananenud. Kommuun on nimelt tõestanud, et «töölisklass eivõi lihtsaltvalmis riigimasinat oma valdusse võtta ja seda oma eesmärkideks käiku lasta» (vt. «The Civil War in France; Address of the General Council of the Internasialistliku kirjanduse arvustus on tänapäeva seisukohalt puutetav, et sotsidatud). Edasi on endastmõistional Working-men's Assoeiation». London, Truelove, 1871, lk. 15, kus seda mõtet on edasi arendulik, sest see ulatub ainult 1847. aastani; samuti see, et märkused kommunistide suhtumisest mitmesugusparteidesse (IV osa), kuigi need ontesse opositionsiooneajoontes veel praegugi õiged, on rakendamiseks vananenud juba seepärast, et poliitiline olukord on põhjalikult muutunud ja et suurem osa seal loendatud parteisid on ajaloo areng teise ilma saatnud.

«Manifest» on aga ajalooline dokument, mille muutmiseks me ei leia endil enam õigust olevat. »

Käesolev tõlge pärineb härra Samuel Moore'ilt, kes on tõlkinud suurema osa Marxi «Kapitalist». Me,vaatasime selle koos läbi ja ma lisasin mõned ajaloolise iseloomuga selgitavad märkused.

Friedrich Engels

London, 30, jaanuaril 1888

Avaldatud raamatus: Karl Marx and Frederick Engels. «Manifesto of the Communist Party». London, 1888

**

1872. aasta väljaandes on sõnade «täiustunud ja kasvanud» asemel trükitud: «arenenud ». *Toim.*

EESSÕNA 1890. AASTA SAKSAKEELSELE VÄLJAANDELE

Eelmise kirjutamisest saadik on tekkinud vajadus «Manifesti» uue saksakeelse trüki järele, ja ka «Manifesti» endaga on juhtunud mõndagi, millest siin rääkida tuleb.

1882. aastal ilmus Genfis teine venekeelne tõlge, mille tegi Veera Zassulits; eessõna sellele kirjutasime Marx ja mina. Kahjuks on mul saksakeelne originaalkäsikiri kaotsi läinud ja ma pean vene keelest tagasi tõlkima, mis sellele tööle sugugi kasuks ei tule. See eessõna on järgmine:

««Kommunistliku partei manifesti» esimene venekeelne väljaanne ilmus Bakunini tõlkes 60. aastatealgul, see trükiti «Kolokoli» trükikojas. Läänes võidi tol ajal «Manifesti» venekeelset väljaannet ainultkirjanduslikuks kurioosumiks pidada. Praegu oleks selline vaade juba võimatu. Kuivõrd piiratud oli tol ajal, «Manifesti» esimese publikatsiooni ajal (1848. a. jaanuaris^{*}), veel proletariaadi liikumise leviku ala, seda näitab kõige selgesti viimanegeemini «Manipeatükk: «Kommunistide suhtumine mitmesugustesse opositsiooniparteidesse»^{**}. Selles puuduvad just Venemaa ja Ühendriigid. See oli aeg, kus Venemaa oli kogu Euroopa reaktsiooni viimaseks suureks reserviks; kus väljarändamine Ühendriikidesse neelas Euroopa proletariaadiliigsed jõud. Mõlemad maad varustasid Euroopattoorainega ja olid ühtlasi tema tööstustoodete müügituruks. Järelikult olid mõlemad tol ajal nii või teisiti Euroopas kehtiva korra toed.

Hoopis teisiti on nüüd! Just immigratsioon Euroopast soodustas põllumajanduse kolossaalset arengut Põhja-Ameerikas, mis oma konkurentsiga kõigutab Euroopa suur- ja väikemaaomanduse põhialuseid.

Peale selle võimaldas see Ühendriikidel asuda oma töösvalolud mõjutavad omakorda revolutsiooniliselt ka Ameerikat. Omaenda tööd rakendamad asjamonopoli. Need mõlegiaga ja niisuguses ulatuses, mis peab lühikese ajaga murdma Lääne-Euroopa ja eriti Inglismaa tööstussuguse enermisele niituse arendamise rikkalike

* 1882. aasta venekeelse väljaande eessõna käsikirjas on sõnade «1848, a. jaanuaris» asemel kirjutatud: «1847. aasta detsembris». *Toim.*

** 1882. aasta venekeelse väljaande eessõna käsikirjas järgnevad sõnad: «eri maades». *Toim.*

allikate ekspluateeri^{***} farmerite väike- ja keskmaaomand, kogu Ühendriikide poliilafarmidetilise korra alus, hakkub järk-järgult hiig konkurentsi tõttu; samal ajal areneb tööstuspiirnašjutuline kapitalide kontsentratsioon.kondades esmakordselt rohkearvuline proletariaat ja mui

Asugem nüüd Venemaa juurde! 1848.-1849. aasta revolutsiooni ajal nägid nii Euroopa monarhid kui kaEuroopa kodanlased Venemaa vahelesegamises ainsat pääsu alles ärkava proletariaadi eest. Tsaar kuulutatiEuroopa reaktiooheks. Nüüd on ta Gatsinas revolutsiooni sõjavang ja Venemaa kujutab endastni peameEuroopa revolutsioonilise liikumise eelväge.

«Kommunistliku manifesti» ülesandeks oli kuuluse kodanliku omanduse eelseisvat paratada kaasaegtamat hukkumist. Kuid kiiresti areneva kapitalistliku spekulatsioonipalaviku ja alles praegutekkiva kodanliku maaomanduse kõrval näeme, et Venelupoegademaal on rohkem kui pool maad takogukondade valdu-ses.

Nüüd tekib küsimus: kas vene kogukond* – see ürgse ühis-maavalduse vorm, mis on küll jubatublisti õõnestatud - saab ot-seselt muutuda ühismaavalduse kõrgemaks, kom-miks?munistlikuks vorVõi, vastupidi, ta peab esmalt läbi tegema sama laguneloolisemisprotsessi, mis on omane Lääne ajaarengule?

Ainuvõimalik vastus, mille võib praegu sellele küsimusele anda, on järgmine: kui Vene revolutsioon on signaaliks prole-taarsele revolutsioonile Läänes, nii et mõlemad täienneteist, siis võibdavad teipraegune vene kogukondlik maaomandus olla kommunistliku arenemise lähtepunktiks.

*Karl Marx, F. Engels
London, 21. jaanuaril 1882»*

Umbes samal ajal ilmus Genfis uus poolakeelne tõlge: «Ma-nifest Kommunistyczny».

Seejärel ilmus uus taanikeelne tõlge «Socialdemokratisk Bibliothek'is», Kopenhaagen, 1885. See ei olekahjuks täielik; mõned olulised kohad, mis näivad olevat tõlkijale raskusi val-

Sõnad «omaenda tööd rakendavate » on Engels lisanud 1890. aasta saksakeel-ses väljaandes. *Toim.*

*

1882, aasta venekeelse väljaande eessõna käsikirjas on «kogukonna» (*Bauern-gemeinde*) asemel kirjutatud saksapäraselt «Obschtschina ». *Toim.*

mistanud, on välja jäetud, ja üldse on kohati märgata hooletuse jälgi, mis on seda ebameeldivamad, et töö järgi otsustades oleks tõlkija võinud veidi suurema hoole korral väga häid tulemusi saavutada.

Pariisi «Le Socialiste'sis» ilmus 1886. aastal uus prantsuskeelne tõlge; see on seni ilmunuist kõige parem.

Samal aastal avaldati selle prantsuskeelse tõlke järgi tehtud hispaaniakeelne tõlge, mis ilmus esmalt Madriidi «El Socialista'sis» ja siis eri brošüürina: «Manifiesto del Partido Comunista», por Carlos Marx y F. Engels. Madrid. Administración de «El Socialista». Hernán Cortós .

Kurioosumina mainin veel seda, et 1887. aastal pakuti ühele Konstantinoopoli kirjastajale «Manifesti» armeeniakeelse tõlke käsikirja; see hea inimene ei julgenud aga midagi trükkida, millel seisis Marxi nimi, ja arvas, et tõlkija võiks end parem ise autoriks nimetada, millega viimane siiski ei nõustunud.

Pärast seda kui Inglismaal on kord ühe, kord teise enam või vähem ebatäpse Ameerikas tehtud tõlke järgi korduvalt uusi trükke välja antud, ilmus lõpuks 1888. aastal autentne tõlge. Selle tegi minu sõber Samuel Moore ja enne trükkimist vaatasime meiemõlemad selle üheskoos veel kord läbi. Pealkiri on: «Manifesto of the Communist Party», by Karl Marx and Frederick Engels. Authorized English Translation, edited and annotated by Frederick Engels. 1888, London, William Reeves, 185 Fleet St. E.C. ». Mõned seal tehtud märkused olen ma käesolevasse väljaandesse üle kandnud.

«Manifestil» on olnud oma saatus. Ilmumisel tervitas teda vaimustusega teadusliku sotsialismi tol ajal veel väiksearvuline eelvägi (nagu näitavad esimeses eessõnas mainitud tõlked), kuid varsti surus ta tagaplaanile reaktsioon, mis algas pärast Pariisi tööliste lüüasaamist 1848. aasta juunis, ja viimaks pandi ta Kölni kommunistide süüdimõistmisega 1852. aasta novembris «seaduslikult» põlu alla. Veebruarirevolutsiooni-aegse töölisliikumise kadumisega ühiskonna areenilt jäi tagaplaanile ka «Manifest».

Kui Euroopa tööliklass oli jälle küllalt jõudu kogunud, et valitsevate klasside võimu uuesti rünnata, tekkis Rahvusvaheline Tööliste Ühing. Selle eesmärgiks oli kogu Euroopa ja Ameerika võitlustahtelise tööliklassi ühendamine üheks suureks armeeks. Seepärast ei saanud *seevahetult lähtuda* «Manifestis» esitatud põhimõtetest. Sellel pidi olema niisugune programm, mis ei sulgeks uksti inglise treidjuunionidele,

prantsuse, belgia, itaalia ja hispaania prudonistidele ega saksa lassallastele¹. Selle programmi - sissejuhatav osa Internatsionaali põhikirjale - koostas Marxmeisterlikkusega, mida pidid tunnistama isegi Bakunin ja anarhistid. Marx oli täiesti veendunud «Manifestis» esitatud põhimõteteleplikus võidus, lootes ainuüksi töölisklassi intellektuaalsele arengule, mis pidi olema ühiste aktsioonide ja mõtetevahetuse paratamatu tulemus. Sündmused ja keerdkäigud kapitalivastases võitluses, kaotused veel rohkem kui võidud, pidid võitlejaile paratamatult selgeks tegema nende seniste imerohtude kõlbmatuse ja tegema nende pead vastuvõtlikumaks tööliste vabanemise tööliste tingimuste põhjalikumõistmisele. Ja Marxil oli õigus. 1874. aastal, kui Internatsionaal oma tegevuse lõpetas, ei olnud töölisklass enam hoopiski see, mis ta oli olnud Internatsionaali asutamisel, 1864. aastal. Prudonism romaani maades ja eriline lassallism Saksamaal tegid viimseid hingetõmbeid, ning isegi toleaegsed purukonservatiivsed Inglise treidjuunionid lähenesid aegamööda sellele hetkele, kus nende Swansea kongressi juhataja 1887. aastal võis nende nimel ütelda: «Mandrisotsialism meid enam ei hirmuta.» Mandrisotsialism oli aga 1887. aastal juba peaaegu eranditult «Manifestis» esitatud teooria. Niisiis peegeldab «Manifesti» ajalugu teataval määral kaasaegse töölisliikumise ajalugu alates 1848. aastast. Tänapäeval on ta kahtlemata kogu sotsialistliku kirjanduse kõige levinum, kõige rahvusvahelisem teos, on Siberist Kaliforniani kõigi maade paljude miljonite tööliste ühine programm.

Ja ometi, kui ta ilmus, ei oleks me võinud teda nimetada *sotsialistlikuks* manifestiks. 1847. aastal mõisteti sotsialistide all kaht liiki inimesi. Ühelt poolt mitmesuguste utopistlike süsteemide pooldajaid, eritioueniste Inglismaal ja furjeriste Prantsusjuures nii ühed kui ka teised olid tol ajal juba kokkumaal, kuskui vanud lihtsalt vähehaaval väljasurevaiks sektideks.

Teiselt poolt peeti sotsialistideks igasuguseid sotsiaalseid soolarohtudepuhujaid, kes mitmesuguste imeja lappimistöödega

¹ Lassalle ise ütles meile alati, et ta on Marxi «õpilane» ja seisis sellisena endastmõistetavalt «Manifesti» alusel. Teine lugu oli tema nende pooldajatega, kes ei läinud kaugemale tema riikliku krediidiga ülalpeetavate tootmisühingute nõudmisest ning kes jaotasid kogu töölisklassi riikliku abi ja omaabi pooldajajaks.

* W. Bevan. *Toim.*

püüdsid kõrvaldadasotsiaalseid pahesid, vähimatki kahju tege-
mata kapitalile ja kasumile. Mõlemal juhul olid need inimesed,
kes seisid väljaspool töölisliikumist ja otsisid pigemtoetust «hari-
tud» klassidelt. Vastupidi, see osa töölisi, kes oli veendu-
poliitilised pöörded einud, et puhtole küllaldased, ja nõudis
ühiskonna põhjalikku ümberkorraldamist, nimetas ennast siis
kommunistlikuks. See oli alles välja töötamata, ainult instinkti-
tiivne, mõnikord pisut tooreski kommunism; kuid see oli küllalt
tugev selleks, et luua kaks utopistlikukommunismi süsteemi -
Cabet' «ikaaria» kommunismi Prantsusmaal ja Weitlingi kommu-
nismi Saksamaal. Sotsialism tähendas 1847. aastal kodanlikku
liikumist, kommunism töölisliikumist. Sotsialism, vähemasti
mandril, sobis salongi, kommunism otse vastupidi. Aga et me
olime juba sel ajal kindlalt veendunud, et «töölisklassi vabasta-
mine peab olematöölisklassi enda asi», siis ei saanud me het-
kegikahelda, kumb nimetustest meil tuleb valida. Hiljemgi ei tul-
nud meil kunagi mõttesse sellest loobuda.

«Kõigi maade proletaarlased, ühinege!» – Ainult vähesed
hääled vastasid, kui me need sõnad maailmasaatsime 42 aastat
tagasi, Pariisi revolutsiooni künnisel – esimese revolutsiooni
künnisel, kus proletariaat esines omaenda nõudmistega. Kuid
28. septembril 1864 ühinesid enamiku Lääne-Euroopa maade
proletaarlased kuulsusrikka mälestusega Rahvusvaheliseks
Tööliste Ühinguks. Internatsionaal ise elas küll kõigest üheksa
aastat. Aga et tema rajatud kõigi maade proletaarlaste igavene
liit elab veel ja – elab jõulisemalt kui kunagi varem, seda tõestab
kõige paremini just tänane päev. Sest täna, kui ma neid ridu
kirjutan, vaatab Euroopa ja Ameerika proletariaat üle oma
võitlusjõude, kes on esmakordselt mobiliseeritud *ühte* armeesse,
ühe lipu alla, *ühe* lähema eesmärgiga: kehtestada
seadusandlikus korras juba Internatsionaali Genfi kongressil
1866. aastal väljakuulutatud ja Pariisi töölikongressil 1889,
aastal uuesti kuulutatud kaheksatunnine normaaltööpäev. Ja
tänapäeva vaatemäng näitab kõigi maade kapitalistidele ja
maaomanikele, et kõigi maade proletaarlased on tänapäeval
tõesti ühinenud.

Seisaks ainult Marx veel minu kõrval, et seda oma silmaga
näha!

F. Engels

London, 1. mail 1890

Avaldatud raamatus: "Das Kommunistische"
manifest" London, 1899

EESSÕNA 1892. AASTA POOLAKEELSELE VÄLJAANDELE

Tõsiasi, et on tekkinud vajadus «Kommunistliku manifesti» uue poolakeelse väljaande järele, lubab teha mitmesuguseid järeldusi.

Kõigepealt tuleb märkida, et «Manifest» on viimasel ajal saanud teataval määral Euroopa mandri suurtööstuse arengu mõõdupuuks. Sedamööda kuidas antud maal areneb suurtööstus, suureneb ka sellemaa tööliste hulgas soov jõuda selgusele, milline on nende kui töölisklassi seisund varakate klasside suhtes; tööliste hulgas levib sotsialistlik liikumine ja kasvab nõudmine «Manifesti» järele. Nii et antud maa keeles levinud «Manifesti» eksemplaride arvu järgi võib kaunis täpselt kindlaks määrata mitte ainult tööliikumise seisukorda, vaid ka suurtööstuse arenemisastet sellel maal.

Seepärast annab uus poolakeelne väljaanne tunnistust Poola tööstuse märgatavast progressist. Aga et niisugune progress on viimase väljaande ilmumisest möödunud kümne aasta jooksul tõepoolest aset leidnud, selles ei saa mingit kahtlust olla. Poola Kuningriik, Kongressi-Poola, on muutunud Vene keisririigi suu-mele poole laiuli pillatud –tööstus on mitreks tööstuspiirkonnaks. Sel ajal kui Vene suur üks osa Soome lahe kaldal, teine osa keskiirkonnas (Moskva, Vladimir), kolmas osa Musta mere ja Aasovi mere ääres, osa veel mujalgi –, on Poola tööstus kokku sulest kontsentratsioonist tulenevaid rutud võrdlemisi väikesele maa-alale ning saab tunda kõiki selhaid ja halbu külgi. Neid häid külgi tunnistasid konkureerivad vene vabrikandid, kui nad, hoolimata oma palavast soovist muuta poolakad venelasteks, nõudsid kaitsetolle Poola vastu. Halvad küljed – nii poola vabrikantidele kui ka Vene valitsusele – annavad end aga tunda sotsialismiideede kiires levimises poola tööliste hulgas ja kasvavas nõudmises «Manifesti» järele.

Kuid poola tööstuse kiire arenemine – ta on juba Vene tööstusel üle pea kasvanud – on omakorda poola rahva ammendamatu elujõu uus tõend ja tema eelseisva rahvusliku taassünni uus tagatis. Sõltumatu ja tugeva Poola taastamine aga on asi, mis puudutab nii poolakaid kui ka meid kõiki. Euroopa rahvaste siiras rahvusvaheline koostöö on võimalik ainult siis, kui igaüks neist rahvastest on oma kodus täielik peremees. 1848. aasta revolutsioon, kus proletaarsetel võitlejatel tuli proletariaadi lipu all lõppkokkuvõttes teha ainult

kodanlusetööd, tegi oma testamenditäitjate, Louis Bonaparte'i ja Bismarcki kaudu teoks ka Itaalia, Saksamaa ja Ungari sõltumatuse. Aga Poola, kes 1792. aastast alates on teinud revolutsiooni heaks rohkem kui kõik need kolm maad kokku, jäeti täiesti üksi, kui ta 1863. aastal Vene vägede kümnekordse ülekaalu tõttu alla jäi. Adel ei suutnud Poola sõltumatust ei säilitada ega tagasi võita; kodanlusele on see sõltumatus praegu vähemalt ükskõik. Ja ometi on Poola sõltumatus Euroopa rahvaste harmooniliseks koostööks hädavajalik.* Selle sõltumatuse suudab kätte võita ainult noor poola proletariaat, ja tema käes on see hästi kaitstud. Sest kogu ülejäänud Euroopa tööliste jaoks on Poola sõltumatus niisama vajalik kui poola töölistelegi.

F. Engels

London, 10. veebruaril 1892

* Poolakeelses väljaandes on see lause välja jäetud. *Toim.*

Avaldatud ajakirjas: «Przedświt» nr. 35, 27. veebruaril 1892 ja raamatus: K. Marx i F. Engels. «Manifest Komunistyczny », London, 1892

EESSÕNA 1893. AASTA ITAALIAKEELSELE VÄLJAANDELE

Itaalia lugejale

Võib öelda, et «Kommunistliku partei manifesti» avaldamine langes ühte 1848. aasta 18. märtsiga, Milano ja Berliini revolutsiooniga, kahe rahva ülestõusuga, kellest üks asub keset Euroopa mandrit ja teine Vahemeremaade keskosas; nende kahe rahva ülestõusuga, keda tolle ajani nõrgestasid territoriaalne killustatus ja sisetülid ning kes seepärast olid sattunud võõra valitsuse alla. Kui Itaalia allus Austria keisrile, siis pidi Saksamaa kandma kogu Venemaa tsaari iket, mis oli küll kaudsem, kuid mitte vähem tuntav. 1848. aasta 18. märtsi sündmuste mõjul vabanesid Itaalia ja Saksamaa sellest häbist; kui need mõlemad suured rahvad on ajavahemikul 1848-1871 taas sündinud ja teataval määral omaiseseks tagasi saanud, siis toimus see, nagu ütles Karl Marx, sellepärast, et needsamad inimesed, kes 1848. aasta revolutsiooni maha surusid, said vastu oma tahtmist tema testamenditajajaks.

See revolutsioon oli kõikjal töölisklassi asi; just töölisklass oli see, kes ehitas barrikaade ja pani kaalule oma elu. Ent ainult Pariisi töölistel oli valitsust kukutades täiesti kindel kavatsus kukutada ka kodanlik kord. Aga kuigi nad olid täiesti teadlikud oma klassi ja kodanluse paratamatust antagonismist, polnud ei maa majanduslik areng ega ka prantsuse töölisklasside vaimne arengutase jõudnud veel selle astmeni, mis oleks võimaldanud ühiskonna ümber sellepärast lõikas revolutsiooni vilju lõppkokkuvõttes kapitalistide klass. Teistes maades – Itaalias, Saksamaal, Austrias – ei teinudki töölised algusest peale midagi muud, kui aitasid kodanlusel võimule tulla. Ent kodantuseta. Seepärast pidiluse võim ei ole ühelgi maal võimalik rahvusliku sõltumata 1848. aasta revolutsioon tooma ühtsuse ja sõltumatuseneile rahvustele, kellel need selle ajani puudusid: Itaaliale, Saksamaale, Ungarile. Nüüd on järg Poola käes.

Niisiis, kuigi 1848. aasta revolutsioon polnud sotsialistlik revolutsioon, puhastas ta siiski sellele teed ja valmistas

selle jaoks ette pinda. Kodanlik kord, mis kutsus kõigis maades esile suurtööstuse tormilise arengu, on ühtlasi viimase neljakümne viieaasta jooksul loonud kõikjal rohkearvulise, kontsentreeritud ja tugeva proletariaadi; niiviisi sünnitas ta, kui kasutada «Manifesti» väljendust, omaenda hauakaevajad. Iga rahvuse sõltumatust ja ühtsust jalule seadmata pole võimalik ei proletariaadi rahvusvaheline ühendus ega nende rahvuste rahulik ning teadlik koostöö ühiste eesmärkide saavutamiseks. Katsuge kujutleda itaanaalset tegutsemist enne 1848. aastat, ungari, saksa, poola ja vene tööliste ühist internatsiokujunenud poliitilistes tingimustes!

Niisiis ei olnud 1848. aasta lahingud asjatud. Asjatud ei ole olnud ka need nelikümmend viis aastat, mis meid sellest revolutsiooniperioodist lahutavad. Tema viljad hakkavad valmima, ja ma tahaksin ainult, et «Manifesti» itaaliakeelse tõlke ilmumine oleks heaks endeks Itaalia proletariaadi võidule, niinagu originaali ilmumine oli seda olnud rahvusvahelisele revolutsioonile.

«Manifest» hindab õiglaselt seda revolutsioonilist osa, mida kapitalism on minevikus etendanud. Esimeseks kapitalistlikuks rahvuseks oli Itaalia. Feodaalse keskaja lõppu ja tänapäeva kapitalistlikuajastu algust tähistab kolossaalne kuju. See on itaallane Dante, keskaja viimne ja ühtlasi uusaja esimene poeet. Nüüd, täpselt niisamuti nagu 1300. aasta paiku, on ajaloos saabumas uus ajastu. Kas Itaalia annab meile uue Dante, kes selle uue ajastu, proletarse ajastu sündi kuulutab?

Friedrich Engels

London, 1. veebruaril 1893

Avaldatud raamatus: Karlo Marx e Federico Engels. «Il Manifesto del Partito Comunista». Milano, 1893

KOMMUNISTLIKU PARTEI MANIFEST

Üks tont käib ringi mööda Euroopat - kommunistitont. Pühaks ajukahiks selle tondi vastu on ühinenud kõik vana Euroopa jõud, paavst ja tsaar, Metternich ja Guizot, prantsuse radikaalid ja saksa politseinikud.

Kus on see opositsioonipartei, keda tema võimulolevad vastased ei oleks tembeldanud kommunistlikuks, kus on see opositsioonipartei, kes ei oleks omakorda teinud nii opositsiooni edumeelsemaile esindajaile kui ka oma reaktsioonilistele vastastele häbistavat etteheidet kommunismis?

Sellest tõsiasiast võib teha kaks järeldust.

Kommunismi tunnistavad juba kõik Euroopa jõud kui jõudu.

On ülim aeg, et kommunistid esitaksid avalikult kogu maailmale oma vaateviisi, oma eesmärgid, oma püüdlused ning seaksid kommunistitondi muinasjutule vastu partei enda manifesti.

Selleks on väga mitmesugustest rahvustest kommunistid kogunenud Londonisse ja koostanud järgneva manifesti, mis avaldatakse inglise, prantsuse, saksa, itaalia, flaami ja taani keeles.

KODANLASED JA PROLETAARLASED¹

Kõigi seniste ühiskondade ajalugu² on olnud klassivõitluse ajalugu.

Vaba ja ori, patriits ja plebei, mõisnik ja pärisori, tsunftimeister³ ja sell, lühidalt, rõhuja ja rõhutav on olnud teineteisega alalises antagonismis, on pidanud lakkamatut, kord varjatud, kord avalikku võitlust, mis on alati lõppenud kogu ühiskonna revolutsioonilise ümberkujundamisega või võitlevate klasside ühise hukkumisega.

Varematel ajaloojärkudel leiame peaaegu kõikjal ühiskonna täieliku jagunemise eri seisusteks, ühiskondlike seisundite mitmesuguse astmestuse. Vana-Roomas on patriitsid, ratsanikud, plebeid, orjad; keskajal feodaalisandid, vasallid, tsunftimeistrid, sellid, pärisorjad ja lisaks sellele veel peaaegu igas klassis jälle eri astmed.

1 Kodanluse all mõeldakse tänapäeva kapitalistide klassi, kes on ühiskondliku tootmise vahendite omanikud ja kes kasutavad palgatööd. Proletariaadi all mõeldakse tänapäeva palgatöölise klassi, kes seetõttu, et neil ei ole oma tootmisvahendeid, on sunnitud oma tööjõudu müüma, et ära elada. (*Engelsi märkus 1888. a. ingliskeelses väljaandes.*)

2 See on, täpsemalt öeldes, ajalugu, mille kohta on kirjalikke ülestähendusi. 1847. aastal oli ühiskonna esiajalugu, kogu kirjutatud ajaloole eelnenud ühiskondlik organisatsioon, veel niisama hästi kui tundmata. Pärast seda on Haxthausen avastanud ühismaaomanduse Venemaal, Maurer on tõestanud, et ühismaaomandus oli see ühiskondlik alus, millest lähtusid ajaloos kõik saksa hõimud, ja järkjärgult selgus, et külakogukond ühismaavaldusega oli ühiskonna ürgvormiks Indiast Iirimaaani. Lõpuks tõi Morgan päevavalgele selle ürgkommunistliku ühiskonna sisemise organisatsiooni selle tüüpiliselt kujul ja pani asjale krooni sellega, et avastas sugukonna tõelise olemuse ja tema koha hõimus. Selle ürgkogukonna lagunemisega algab ühiskonna lõhenemine erinevaiks ja lõpuks antagonistlikeks klassideks. Püüdsin seda lagunemisprotsessi jälgida oma teoses «Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats». 2. Aufl., Stuttgart, 1886. (Vt. F. Engels, Perekonna, eraomanduse ja riigi tekkimine. Tallinn 1980). (*Engelsi märkus 1888, a. ingliskeelses väljaandes.*)

3 Tsunftimeister on tsunfti täieõiguslik liige, meister tsunfti piires, mitte aga selle vanem. (*Engelsi märkus 1888, a. ingliskeelses väljaandes.*)

Manifest

der

Kommunistischen Partei.

Veröffentlicht im Februar 1848.

Proletarier aller Länder vereinigt euch.

London.

Gedruckt in der Office der „Bildungs-Gesellschaft für Arbeiter“
von J. C. Burghard.

46, LIVERPOOL STREET, BISHOPS-GATE.

«Kommunistliku partei manifesti» 1848, aasta väljaande kaas

Hukkunud feodaalühiskonnast väljakasvanud tänapäeva kodanlik ühiskond ei ole kaotanud klassivastuolusid. Ta on ainult asetanud uued klassid, uuedrõhumistingimused, uued võitlusvormid vanade asemele.

Meie ajastut, kodanluse ajastut, iseloomustab siiski. see, et ta on klassivastuolusid lihtsustanud. Kogu ühiskond lõheneb üha rohkem kaheks suureks vaenuleeriks, kaheks suureks otseselt teineteise vastuseisvaks klassiks: kodanluseks ja proletariaadiks.

Keskaja pärisorjadest põlvnesid esimeste linnade vabad kodanikud; sellest linnakodanike seisusest arenesid esimesed kodanluse elemendid.

Ameerika avastamine ja ümber Aafrika viiva mereteed leidmine andsid tõusvale kodanlusele uue tegevusvälja. Ida-India ja Hiina turg, Ameerika koloniseerimine, kaubavahetus asumaadega, vahetusvahendite ja üldse kaupade hulga suurenemine kutsusid esile kaubanduse, laevanduse ja tööstuse ennenägematu õitsengu ning kiirendasid seega revolutsioonilise elemendi arenemist lagunevas feodaalühiskonnas.

Tööstuse senine feodaalne ehk tsunftipärane organiseerivis ei suutnud enam rahuldada uute turmisigude tõttu kasvavat nõudmist. Selle asemele astusmanufaktuur. Tsunftimeistrid tõrjus välja tööstuslikkeskseisus; kadus tööjaotus eri korporatsioonidevahel, asendudes tööjaotusega üksiktöökoja piirides.

Kuid turud üha kasvasid, nõudmine suurenes järjest. Ka manufaktuur ei suutnud seda enamrahuldada. Siis kutsusid aur ja masinad esile revolutsiooni tööstuslikus tootmises. Manufaktuuri asemele astus kaasaegne suurtööstus, tööstusliku keskseisusvetee asemele astusid tööstusmiljonärid, tertööstusarmeede juhatajad, tänapäeva kodanlased.

Suurtööstus oli loonud maailmaturu, mida Ameerika avastamine oli ette valmistanud. Maailmaturgtõi kaasa kaubanduse, laevanduse ja maismaaliiklusetohutu arengu. See mõjutas omakorda tööstuse laienemist, ja sedamööda kuidas kasvasid tööstus, kaubandus, laevandus ja raudteed, arenes ka kodanlus, ta suurendas oma kapitale ja tõrjus tagaplaanile kõik keskajast pärinevad klassid.

Niisiis näeme, et tänapäeva kodanlus on ise pika are- ja vahetusviisismisprotsessi, mitmete tootmistoimunud pöörete saadus.

Kodanluse iga arenguastmega käis kaasas vastav poliit-

tilineedu. Feodaalisandate võimu ajal rõhutatud seisus, kommuunis¹ relvastatud ja ennast ise valitsev assotsiatsioon, siin sõltumatu linnvabariik, teisalmonarhia kolmas, maksukohuslik seisus*, siis manufaktuuri ajal vastukaal aadlile seisuslikus või absoluutses monarhias ja suurte monarhiate peamine alus üldse, võitis kose ja maailmaturulus suurtööstantekkimisest alates lõpuks kätte poliitilise ainuvõimu tänapäeva esindusriigis. Tänapäeva riigivõim on ainult komitee, mis ajab kogu kodanlaste klassi ühiseid äriasju.

Kodanlus on etendanud ajaloos äärmiselt revolutsioonilist osa.

Seal, kus kodanlus on võimule pääsenud, on ta purustanud kõik feodaalsed, patriarhaalsed, idüllilised vahekortega», ega jätnud muudkõidikud, mis sidusid inimest tema «loomulike valitsejanud kirevad feodaalrad. Ta on halastamatult puruks kiskuinimestevahelist sidet kui alasti kasuhoovi, tundetu «maksimine sularahas». Ta on uputanud egoistliku arvestamise jääkülma vette usulise ekstaasi, rüütelliku vaimustuse ja väikekodanliku sentimentaalsusepüha värina. Ta on muutnud inimese isikliku väärikuse vahetusväärtuseks ning asetanud paljude kirjalikult kinnitatud ja ausalt saadud vabadusteasemele *ühelainsavabaduse* –südametunnistusega kauplemisnaga, ta on asendanud ühesõnaga varjateerimise avaliku, häbitu, otsese, karmi ekspluateerimisega.

Kodanlus on riisunud pühadusesära kõigilt tegevusalad-

¹ «Kommuunideks» nimetasid endid Prantsusmaal tekkinud linnad isegi enne seda, kui nad olid suutnud endale oma feodaalisandailt ja -härredelt linnaomavalitsuse ja «kolmanda seisusena» poliitilised õigused kätte võidelda. Üldse on siin kodanluse majandusliku arenemise tüüpilise maana võetud Inglismaa ja kodanluse poliitilise arenemise tüüpilise maana Prantsusmaa. (*Engelsi märkus 1888. a. ingliskeelses väljaandes.*) Kommuun - nii nimetasid Itaalia ja Prantsusmaa linnakodanikud oma linnakogukonda pärast seda, kui nad olid oma feodaalisandalt esimesed omavalitsusõigused otnud või kätte võidelnud. (*Engelsi märkus 1890. a. saksakeelses väljaandes.*)

* 1888. aasta ingliskeelses väljaandes, mis on Engelsi redigeeritud, on sõnade «sõltumatu linnvabariik» järel vahele paigutatud sõnad «(nagu Itaalias ja Saksamaal)», aga sõnade «monarhia kolmas, maksukohuslik seisus» järel - sõnad «(nagu Prantsusmaal)». *Toim.*

rinaga. Arsti, juristi, papi, luuletaja, teadusmehe on ta muutnud oma maksulisteks palgaelt, mida seni peeti auväärseks ja millele vaadati vaga vätöolisteks.

Kodanlus on kiskunud perekonnasuhetelt nende liigutavalt sentimentaalse loori ja taandanud need puht rahasuhetele.

Kodanlus on paljastanud, kuidas keskaja toores jõuväljendus, mida reaktsioon nii väga imetleb, leidis: oma loomuliku täienduse kõige hoolimatumas seanaha vedamises. Alles kodanlus on näidanud, midavõib korda saata inimese tegevus. Ta on teinud hoopis teistsuguseid imeasju kui Egiptuse püramiidid, Rooma veevärgid ja gooti katedraalid, ta on läbi viinud hoopis teistsuguseid liikumisi kui rahvasterändamised ja ristsõjad.

Kodanlus ei saa eksisteerida, kui ta alatasa ei revolutsioneereri tootmisriistu, seega tootmissuhteid, järelikult üldse kõiki ühiskondlikke suhteid. Kõigi endiste tööstuslike klasside esimeseks olemasolutingimuseks seevastu oli vana tootmisviisi säilitamine muutmatul kujul. Lakkamatud pöörded tootmises, kõigi ühiskondlike suhete alaline vapustamine, igavene ebakindlus ja liikumine iseloomustavad kodanlikku ajajärku kõigi varasemate ajajärgudega võrreldes. Kõik tardunud, roostetanud suhted ning nendega kaasnevad vanad auväärsed kujutlused ja vaated hävivad, kõik kujunevad uued suhted vananevad, enne kui nad jõuavad luustuda. Kõik seisuslikja kindel haihtub, kõik püha kaotab pühaduse, ja inimesed on lõpuks sunnitud hindama oma ühiskondlikku positsiooni ja oma vastastikuseid suhteid kaine pilguga.

Vajadus alatasa laiendada oma saaduste turustamist kihutab kodanlust üle kogu maakera. Igale poole peab ta sisse tungima, igal pool peab ta ennast sisse seadma, igal pool sidemeid looma.

Maailmaturu ekspluateerimisega on kodanlus muutnud kõigi maade tootmise ja tarbimise kosmopoliitiliseks. Reaktsionääride suureks meelehärmiks on ta kiskunud tööstuse jalge alt rahvusliku pinna. Ürgvanu rahvuslikke tööstusharusid on hävitatud janeid hävitatakse iga päev. Neid tõrjuvad välja uued tööstusharud, mille loomine saab kõigi tsiviliseeritudrahvaste eluküsimuseks, tööstusharud, mis ei töötle enam kohalikku toorainet, vaid kõige kaugemaistmaadest toodavat toorainet, ja mille tooteid ei tarbita üksnes omal maal, vaid kõigis maailmajagudes. Vanade, oma maa saadustega rahuldavate vajaduste asemele tekivad uued, mille rahuldamiseks vajatakse kõige kaugemate maade ja kõige erinevamate kliimade saadusi. Vana kohalik ja rahvuslik endassesulgumine ning oma toodetega rahuldumine asendub rah-

vaste igakülgse läbikäimisega ja igakülgse vastastikuse sõltuvusega. Ja seda niihästi materiaalses kuika vaimses tootmises. Eri rahvaste vaimusünnitused saavad kõigi ühisvaraks. Rahvuslik ühekülgus ja piiratus muutub üha enam võimatuks ning paljudest rahvuslikest ja kohalikest kirjandustest kujuneb üks maailmakirjandus.

Kõigi tootmisriistade kiire täiustamisega ja liikluse lõpumatulthõlpsaks tegemisega tõmbab kodanlus tsivilisatsiooni ringi kõik rahvad, ka kõige barbaartasa kõik hiina müüridtüükivägi, millega ta teeb maasemad. Tema kaupade odavad hinnad on raskesuurja sunnib kapituleeruma barbarite kõige visama võõrastevaenu. Ta sunnib kõiki rahvaid omaks võtma kodanluse tootmisviisi, kui nad ei taha hukkuda; ta sunnib neid oma maal sisse seadma niinimetatudtsivilisatsiooni, s. o. saama kodansteks. Ühesõnaga, lata loob endale maailma oma näo järgi. Kolus on allutanud maa linna ülevõimule. Ta on loonud päratu suured linnad, ta on tohutult suudanrendanud linnaelanike arvu maaelanikega võrreldes ja on seega tunduva osa rahvastikut välja kiskunudmaaelu idiotismist. Nagu ta on teinud maa sõltuvakslinnast, nii on ta teinud barbaarsed ja poolbarbaarsed maad sõltuvaks tsiviliseeritud maadest, talupojarahvad kodanlusemaadest.rahvaist, idamaad lää

Kodanlus kaotab üha rohkem tootmisvahendite, omandi ja rahvastiku killustatuse. Ta on rahvastikku tihendanud, tootmisvahendid tsentraliseerinud jaomandi vähestesse käsatsioon.line tsentralitamatuks tagajärjeks oli poliitidanud. Selle paratesse koonSõltumatud, peaaegu ainult liidusudused,vintsid, millel olid erinevad huvid, seahetega seotud provalitsused ja tollid, suruti kokku üheks rahvuseks, *ühe* valitsusega, ühe seadusandlusega,ühe rahvusliku klassihuviga,ühe tollipiiriga rahvuseks. Kodanlus on oma vaevalt sada aastat kestnud klassivõimu ajal loonud arvukamad ja grandioossemad tootlikud jõud kui kõik möödunud põlvkonnadkokku. Loodusjõudude alistamine, masinaline tootmine, keemia kasutamine tööstuses ja maaviiljeluses, aurulaevandus, raudteed,elektritelegraaf, tervete maailmajagude ülesrimine, jõgede muutmine laehavatatavaks, terved rahvastikud, kes on nagu maa seest manatud – missugune varasem sajand võis arvata, et niisugused tootlikud jõud ühiskondliku töö rüpes suikusid!

Niisiis nägime, et tootmis- ja vahetusvahendid, mille alusel kodanlus kujunes, on loodud feodaalühiskonnas. Nende tootmis- ja vahetusvahenditeteataval arenguastmel ei vastanud

suhted, milles feodaalühiskond tootis ja vahetas, maaviljeluse ja tööstuse feodaalne organisatsioon, ühesõnaga, feodaalsed omanuhted ei vastanud enam arenenuddustootlikele jõududele. Nad takistasid tootmist, selle asemel et seda edendada. Nad muutusid tootmisekammitaiks. Need tuli purustada ja nad purustati.

Nende asemele astus vaba konkurents sellele vastava ühiskondliku ja poliitilise korraga, kodanlaste klassi majandusliku ja poliitilise võimuga.

Meie silmade ees toimub samasugune liikumine. Kodanlikud tootmis- ja vahetussuhted, kodanlikud omandussuhted, tänapäeva kodanlik ühiskond, keson esile nõidunud nii võimsad tootmis- ja vahetusvahendid, on nagu nõid, kes ei suuda enam valitseda maa-aluseid jõude, mis ta on mananud. Juba aastakümneid on tööstuse ja kaubanduse ajalugu ainult tänapäeva tootlike jõudude mässamise ajalugu, sest nad hakkavad vastu kaasaegsetele tootmissuhetele, omandussuhetele, mis on kodanluse ja tema võimuolemasolu tingimused. Tarvitseb ainult mainida kaubanduskriise, mis oma perioodilise kordumisega teevad järjest rohkem küsitavaks kogu kodanlikuühiskonna olemasolu. Kaubanduskriiside ajal hävitatakse regulaarselt mitte ainult suur osa toodetud saadusi, vaid isegi suur osa juba loodud tootlike jõude. Kriiside ajal puhkeb ühiskondlik taud, miskõigile varasemaile ajajärkudele oleks paistnud mõttetuse-na, – ületootmise taud. Ühiskond leiab äkki, et ta on tagasi paisatud ootamatult saabunudbarbaarsuse olukorda: näib, nagu oleks näljahäda ja üldine hävitussõda võtnud temalt kõik elatusvahendid; näib, et tööstus ja kaubandus on hävitatud, ja mis pärast? Sellepärast, et ühiskonnal on liigapalju tsivilisatsiooni, liiga palju elatusvahendeid, liiga suur tööstus, liiga suur kaubandus. Ühiskonnakäsituses olevad tootlikud jõud ei ole enam kodanlike omandussuhete arendamise teenistuses; vastupidi, nad on nende suhete jaoks liiga võimsaiks muutunud, kodanlikud suhted on neile takistuseks; ja niipea, kui nad hakkavad seda takistust ületama, desorganiseerivad nad kogu kodanliku ühiskonna, ohustavad kodanliku omanduse olemasolu. Kodanlikud suhted on jäänud liiga kitsaks omaenda toodetud rikkuse mahutamiseks. – Millega kodanlus kriisidest jagu saab? Ühelt poolt suure hulga tootlike jõudude sunnitud hävitamisega; teiselt poolt uute turgude vallutamise ja vanade turgude põhjalikuma ekspluateerimisega. Millega siis õieti? Sellega, et ta valmistab ette üldisemaid ja laastavamaid kriise ning vähendab neile vastupanemise vahendeid.

Relvad, millega kodanlus feodalismi kukutas, pöörduvad nüüd kodanluse enda vastu.

Ent kodanlus ei ole piirdunud ainult relvade valmistamisega, mis toovad talle surma; ta on sünnitanud ka inimesed, kes need relvad tema vastu suunavad, – tänapäeva töölisel, *prolelased.taar*

Samal määral kui kodanlus, s. o. kapital, areneb, areneb ka proletariaat, tänapäeva tööliste klass, kes elavad ainult niikaua, kui nad tööd leiavad, ja kes leiavad tööd ainult niikaua, kui nende töö kapitalis suurendab. Need töölisel, kes peavad ennast müüma tükiviisi, on kaup nagu iga teinegi kaubaartikkel ja seega samal määral allutatud kõigile konkurentsivõitluse juhustele, kõigile turu kõikumistele.

Masinate laialdasema rakendamise ja tööjaotuse tõttu on prole-taarlaste töö kaotanud igasuguse iseseisva iseloomu ja seega kogu veetluse tööliste silmis. Ta muutub lihtsalt masina ripatsiks, kellelt nõutakse ainult kõige lihtsamat, ühetoonilisemat, kõige kergemini õpitavat käeliigutust. Kulud, mida tööline põhjustab, piirduvad seepärast peaaegu ainult elatusvahenditega, mida ta enda ülalpidamiseks ja oma soo jätkamiseks vajab. Aga iga kau-ba hind, niisiis katõ* hind võrdub tema tootmise kuludega. Sellepärast väheneb palk samal määral, kuidas kasvab vastu-meelsus töö vastu. Veel rohkem: samal määral, kuidas suureneb masinate rakendamine ja tööjaotus, suureneb ka töö hulk, kas töötundide arvu suurendamise, antud ajavahemikus nõutava töö hulga suurendamise või masinate käigu kiirendamise jne. ar-vel.

Tänapäeva tööstus on muutunud patriarhaalse meistri väike-setöötoa tööstuskapitalisti suureks vabrikuks. Vabrikusse kokkusurutud töölihsulgad organiseeritakse nagu sõdurid. Töös-tuse reameestenaseatakse nad allohvitseride ja ohvitseride täieliku hierarhia järelevalve alla. Nad ei ole ainult kodan-laste klassi kodanliku riigi orjad, neid orjastab iga päev ja iga tund masin, järelevaataja, ja kõigepealt vabrikandist üksik-kodanlane ise. See despootia on seda väiklasem, vihatum ja ki-bedam, mida avalikumalt ta kuulutab oma eesmärgiks kasusaam-ise.

* Hiljem Marx näitas, et tööline ei müü oma tööd, vaid tööjõudu. Vt. selle kohta Engelsi sissejuhatust Marxi teosele «Palgatöö ja kapital». *K. Marx* ja *F. Engels*. Valitud teosed kahes köites, I kd., lk. 50-56. *Toim.*

Mida vähem käsitsitöö vajab osavust ja jõudu, s.o. mida rohkem areneb tänapäeva tööstus, seda enam tõrjub mees-töödte kõrvale naiste- ja lastetöö. Töölisklassi suhtes kaotab soo- ja vanusevahe igasuguse ühiskondliku tähtsuse. On veel ainult tööriistad, mis olenevalt vanusest ja soost nõuavad erinevaid kulusid.

Kui töölise ekspluateerimine vabrikandi poolt lõpeb ja tööline lõpuks oma palga sularahas kätte saab, siis tormavad ta kallale kodanluse teised osad: majaomanik, kaupmees, liigkasuvõtja jne.

Senised keskseisuse madalamad kihid: väiketöösturid, väikekaupmehed ja rantjeed, käsitöölised jatalupojad, kõik need klassid langevad proletariaadi ridadesse, osalt sellepärast, et nende väikesest kapitalist ei jätku suurte tööstusettevõtete pidamiseks janad jäävad alla konkurentsis suuremate kapitalistidega, osalt sellepärast, et nende tööoskus kaotab väärtuse uute tootmismeetodite tõttu. Nõnda saab proletariaat täiendust rahvastiku kõigist klassidest.

Proletariaat teeb läbi erinevad arenguastmed. Tema võitlus kodanluse vastu algab koos tema olemasoluga.

Alguses võitlevad üksikud töölised, siia ühe vabriku töölised, seejärel ühe tööharu töölised ühes kohas üksikkodanlase vastu kes neid otseselt ekspluateerib. Nende rünnakud on suunatud mitte ainult kodanlike tootmissuhete vastu, vaid ka tootmisriistade eneste vastu; nad hävitavad konkureerivaid välismaakaupu, purustavad masinaid, süütavad vabrikud. püüavad tagasi saada keskaegse töölise kaotatud seisundit.

Sel astmel moodustavad töölised üle kogu maa laialipillatud ja konkurentsi tõttu killustatud massi. Töölisklasside koondumine ei ole siis veel nende eneste ühinemine vaid kodanluse ühinemise tulemus, kes oma poliitiliste eesmärkide saavutamiseks peab kogu proletariaadi liikvele panema ja kes seda esialgu veel suudab teha. Sel astmel ei võitle proletariaad seega oma vaenlaste vaid oma vaenlaste vaenlaste vastu: absoluutse monarhia jäänuste, maaomanike, mittetööstuskodanluse, väikekodanlastevastu. Kogu ajalooline liikumine on niiviisi koondatud kodanluse kätte; iga niiviisi saavutatud võit on kodanluse võit.

Kuid tööstuse arenedes ei kasva proletariaat ainult arvukselt, teda aetakse suuremate massidena kokku, ta jõud kasvab ja ta tunneb seda järjest rohkem. proletariaadi huvid ja elutingimused ühtlustuvad üha rohkem, sest masinad kaotavad

ikka enam töö erinevusi ja suruvad palga peaaegu igal pool ühtlaselt madalale tasemele. Kodanlaste kasvav omavaheline konkurents ja sellest tingitud kaubanduskriisidteevad tööliste palga aina kõikumamaks; järjest kiiremini arenev ja lakkamatu masinate täiustamine muudab kogu nende elujärje aina ebakindlamaks; üksiktööliste ja üksikkodanlaste kokkupõrked omandavad üha rohkem kahe klassi kokkupõrgete iseloomu. Töölised alustavad sellest, et nad moodustavad koalitsioone* kodanlaste vastu; nad astuvad ühiselt välja oma palga säilitamise eest. Nad asutavad isegi alalisi ühinguid, et varuda endale vahendeid võimalike kokkupõrgete korraks. Kohati muutub võitlus ülestõusudeks.

Aeg-ajalt võivad töölised, kuid ainult ajutiselt. Nende võitluse tõeline tulemus ei ole otsene edu, vaid tööliste ikka kaugemale ulatuv ühinemine. Seda soodustavad kasvavad liiklusvahendid mis, on suurtööstuse loodud ja mis ühendavad omavahel eri piirkondade töölisi. Ainult seda ühendust ongi tarvis, et tsentraliseerida paljud kõikjal sama iseloomuga kohalikud võitlused ühiseks rahvuslikuks võitluseks, klassivõitluseks. Iga klassivõitlus on aga poliitiline võitlus. Ja selle ühinemisega, milleks keskaja linnakodanikud oma külavaheteedega vajasid sajaneid, saavad tänapäeva proletaarlased raudteede tõttu hakkama mõne aastaga. Seda proletaarlaste organiseerumist klassiks ja seega poliitiliseks parteiks lõhub igal hetkel uuestikonkurents tööliste eneste vahel. Kuid see tekib ühauuesti, tugevamana, kindlamana, võimsamana. Kodanluse omavahelisi lõhenemisi kasutades sunnib see seadusandlikus korras tunnistama üksikuid tööliste huvisid. Näiteks kümnetunnise tööpäeva seadus Inglismaal. Üldse soodustavad kokkupõrked vanas ühiskonnasmitmeti proletariaadi arenemise protsessi. Kodanluspeab lakkamakraatia vastu; tut võitlust: algul aristohiljem kodanluse enese nende osade vastu, kelle huvid on sattunud vastuollu tööstuse arenemisega; alati kõigi teiste maade kodanluse vastu. Kõigis neis lahingutes on ta sunnitud letariaadinitud pöörduma propoole, teda appi kutsuma ja teda seega poliitilisse liikumisse tõmbama. Järelikult annab kodanluse ise proletariaadile oma hariduse elemente**, s. t. relvi omaenda vastu.

* 1888. aasta ingliskeelses väljaandes on pärast sõna „koalitsioone“ lisatud „ametiühingud“. *Toim*

** 1888. aasta ingliskeelses väljaandes on sõnade «oma hariduse elemente» asemel trükitud «oma poliitilise ja üldhariduse elemente». *Toim*.

Pealegi, nagu nägime, paiskab tööstuse arenemine proletariaadi ridadesse terveid valitseva klassi osivõit vähemasti ohustab nende elutingimusi. Ka need toovad proletariaadile hulga hariduse elemente.

Lõpuks, neil aegadel, kui klassivõitlus läheneb otsustavale hetkele, omandab lagunemisprotsess valitsevas klassis, kogu vanas ühiskonnas nii ägeda, nii terava iseloomu, et väike osa valitsevast klassist ütleb end temast lahti ja liitub revolutsiooniliseklassiga, klassiga, kellele kuulub tulevik. Sellepärast, nagu varem osa aadlit kodanluse poole üle läks, nii läheb nüüd osa kodanlust proletariaadi poole üle, ja nimelt osa kodanlastest ideoloogide, kes on jõudnud kogu ajaloolise liikumise teoreetilise mõistmiseni.

Kõigist klassidest, kes on praegu kodanluse vastasrinnas, on ainult proletariaat tõeliselt revolutsiooniline klass. Teised klassid käivad alla ja hukuvad suurtööstuse arenedes, proletariaat on aga suurtööstuse enda saadus.

Keskseisused: väiketööstur, väikekaupmees, käsitöölised ja talupoeg, nad kõik võitlevad kodanluse vastu, et kaitsta eneste kui keskseisuste olemasolu hukkumise eest. Nad ei ole seega revolutsioonilised, vaid konservatiivsed. Veel rohkem, nad on reaktsioonilised, sest nad püüavad ajalooratust tagasi pöörata. Kui nad on revolutsioonilised, siis sedavõrd, kuivõrd nad on siirdumas proletariaadi ridadesse, kuivõrd nad ei kaitse enam oma praegusi, vaid oma tulevase huvisid, kuivõrd nad hülgavad oma seisukoha, et asuda proletariaadi seisukohale.

Lumpenproletariaadi, selle vana ühiskonna madalaimate kihtide roiskumise passiivse produkti kisubproletaarne revolutsioon kohati liikumisse, kuid kogu oma seisundi tõttu on ta hoopis rohkem valmis end müüma reaktsioonilisteks mahhinatsioonideks.

Proletariaadi elutingimustes on vana ühiskonna elutingimused juba kaotatud. Proletaarlasel pole omandit; tema vahekorral naise ja lastega ei oleenam midagi ühist kodanlike perekonnasuhetega; kaasaegne tööstuslik töö, kaasaegne kapitali ühesugune nii Inglismaal ja Prantsusmaal kui ka Ameerikas ja Saksamaal, on riisunud temalt igasuguserahvusliku iseloomu. Seadused, moraal, usk on talle ainult kodanluse eelarvamused, mille taga peituvad kodanluse huvid.

Kõik endised klassid, kes haarasid enda kätte võimu, püüdsid kindlustada oma juba saavutatud ühiskondlikku positsiooni, allutades kogu ühiskonna oma omastamisviisi tingimustele.

Proletaarlased aga võivad ühiskonna tootlikud jõud enda kätte võita ainult oma senise omastamisviisi ja seega kogu senise omastamisviisi kaotamisega. Proletaarlastel ei ole midagi oma, mida nad peaksid kaitsma, neil tuleb purustada kõik, mis seni eraomandit kaitses ja kindlustas.

Kõik senised liikumised on olnud vähemuse liikumised või on toimunud vähemuse huvides. Proletaarne liikumine on tohutu enamuse iseseisev liikumine tohutu enamuse huvides. Proletariaat, praeguse ühiskonna kõige madalam kiht, ei saa tõusta ega ennast sirgu ajada, ilma et kogu ametlikku ühiskonda moodustavate kihtide pealisehitus seejuures õhku ei lendaks.

Proletariaadi võitlus kodanluse vastu on esialgu rahvuslik, kui mitte siult, siis vormilt. Iga maa proletariaat peab mõistagi kõigepealt toime tulema oma kodanlusega.

Proletariaadi arenemise kõige üldisemaid faase kirjeldades jätkonnas selle punktini, kus seegisime enam või vähem varjatud kodusõda olemasolevas ühismuutub avalikuks revolutsiooniks ja proletariaat kodanluse vägivaldse kukutamise oma võimu rajab.

Kõik senised ühiskonnad rajanesid nagu nägime, rühvate ja rõhutud klasside antagonismil. Selleks aga, et mingit klassi rõhuda saaks, peavad olema tagatud tingimused, milles see klass võib jätkata vähemasti oma orjau. Pärisoni tõusis kommuuni liikmeks pärisonrjuse olukorras samuti, nagu väikekodanlane tõusis kodanlaseks feodaalse absolutismi ikke all. Tänapäeva tööline seevastu ei tõuse koos tööstuse arenemisega, vaid langeb järjest madalamale omaenda klassi elutingimustest. Tööline muutub pauperiks, pauperism aga kasvab veel kiiremini kui rahvastik ja rikkus. See näitab selgesti, et kodanlus ei suuda kauemaks ühiskonna valitsevaks klassiks jääda ega oma klassi elutingimusi ühiskonnale reguleeriva seadusena peale sundida. Ta on võimetu valitsema, sest ta ei suuda kindlustada oma orjadele eksistentsi isegi orja tasemel, sest ta on sunnitud laskma oma orja langeda olukorda, kus tema teda toitma peab, selle asemel et ise orja arvel elada.

Ühiskond ei saa enam elada kodanluse võimu all s. o. kodanluse elu ei ole enam kooskõlas ühiskonnaga.

Kodanlaste klassi olemasolu ja võimu peamiseks tingimuseks on rikkuse kuhjumine eraisikute kätte, kapitali kujunemine ja suurenemine; kapitali olemasolu tingimuseks on palgatöö. Palgatöö püsib ainult tööliste omavahelise konkurentsi najal. Tööstuse arenemine, mille tahtmatuks kandjaks on kodanlus, sest ta ei suuda sellele vastu seista, asendab tööliste konkurentsisist tingitud

isoleerituse nende revolutsioonilise ühinemisega organisatsiooni. Suurtööstuse arenemisega tõmmatakse seega kodanluse jalge alt alus, millel ta saadusi toodab ja omastab. Ta toodab kõigepealt oma hauakaevajaid. Tema hukkumine ja proletariaadi võit on ühtviisi paratamatud.

II PROLETAARLASED JA KOMMUNISTID

Milline on üldse ja kommunistide proletaarlaste vahekord?

Kommunistid ei ole mingi eriline partei, mis seisaks vastamisi teiste töölisparteidega.

Neil ei ole mingisuguseid kogu proletariaadi huvidest erinevaid huvisid.

Nad ei püstita mingeid erilisi* printsiipe, mille järgi nad tahaksid proletaarset liikumist vormida.

Kommunistid erinevad teistest proletaarsetest parteidest ainult selles, et ühelt poolt tõstavad nad eri rahvuste proletaarlaste võitluses esile ja kaitsevad lõpuni kogu proletariaadi üldisi, rahvusest sõltumatuid huvisid, teiselt poolt selles, et nad eri arenguastmeil, mis proletariaadi ja kodanluse vaheline võitlus läbib, esindavad alati liikumise kui terviku huvisid.

Kommunistid on seega praktikas kõigi maade töölisparteid kõige otsustavam, alati edasi minema õhutav** osa; teoorja seisukohalt on neil proletariaadi ülejäänud massiga võrreldes see eelis, et nad saavad aru proletaarse liikumise tingimustest, käigust ja üldistest tulemustest.

Kommunistide lähem eesmärk on sama mis kõigil teistelgi proletaarastel parteidel: proletariaadi kujundamine klassiks, kodanluse võimu kukutamine, poliitilise võimu võtmine proletariaadi kätte.

Kommunistide teoreetiliste seisukohtade aluseks ei ole sugugi ühe või teise maailmaparandaja väljamõeldud või avastatud ideed ega põhimõtted.

Need on ainult käimasoleva klassivõitluse tegelike vahekordade, meie silme ees toimuva ajaloolise liikumise üldine väljendus. Se-

* 1888 aasta ingliskeelses väljaandes on „erilisi“ asemel öeldud „sektantlike“ *Toim*

** 1888 aasta ingliskeelses väljaandes on sõnade „alati edasi mineva õhutava“ asemel trükitud: „kõige eesrindlikum“. *Toim*

niste omandussuhete kaotamine ei ole mingi ainuüksi kommunismile omane joon.

Kõik omandussuhted on ajaloo käigus pidevalt vahetunud, on ajalooliselt pidevalt muutunud.

Prantsuse revolutsioon näiteks kaotas feodaalse omanse kodanliku omanduse huvides.^{du}

Kommunismile ei ole iseloomulik omanduse kaotamine üldse, vaid kodanliku omanduse kaotamine.

Kuid tänapäeva kodanlik eraomandus on saaduste selli-setootmise ja omastamise viimne ja kõige täiuslikum väljendus, mis rajaneb klassiantagonismil, enühtede ekspluateerimisel teiste poolt.

Selles mõttes võivad kommunistid oma teooria kokku võtta ühte väljendusse: eraomanduse kaotamine.

Meile, kommunistidele, on ette heidetud, et meie tahame kaotada isiklikult teenitud, oma tööga soetatud omandit, mis moodustavat igasugusedit; omanisikliku vabaduse, tegevuse ja iseseisvuse aluse.

Tööga soetatud, ausalt saadud, oma tööga teenitud omand! Kas te räägite kodanlikule omandusele eelnenud väikekodanlikust, väiketalupoeglikust omandist? Meil ei tarvitse seda kaotada, tööstuse arenemine on selle kaotanud ja kaotab seda iga päev.

Või kõnelete tänapäeva kodanlikust eraomandusest?

Aga kas palgatöö, proletaarse töö, loob talle omandit? Mitte sugugi. See loob kapitali, s. o. omandit, mis ekspluatööd, omandit, mis võibteerib palgasuurenda ainult sel tingimusel, et ta sünnitab uut palgatööd, et seda jällegi ekspluateerida. Omand oma tänapäeva kujul liigub kapitali ja palgatöö vastandlikkuse ringis. Vaadelgem selle vastandlikkuse kumbagi külge.

Kapitalist olla tähendab asuda tootmises mitte ainult puhtisiklikus, vaid ka ühiskondlikus seisundis. Kapital on kollektiivne produkt ja seda saab liikuma panna ainult palliikmete ühise tegejude ühiskonnavusega, lõppkokkuvõttes aga ainult kõigi ühiskonna liikmete ühise tegevusega.

Seega ei ole kapital isiklik, vaid ühiskondlik jõud.

Kui järelikult kapital ühiseks, kõigile ühiskonnaliikmetele kuuluvaks omandiks muudetakse, siis ei ole see isikliku

* 1888. aasta ingliskeelses väljaandes on sõnade «ühtede ekspluateerimisel teiste poolt» asemel trükitud: «enamuse ekspluateerimisel vähemuse poolt». *Toim.*

omandi muutmine ühiskondlikuks. Muutub ainult omandi ühiskondlik iseloom. Ta kaotab oma klassiiseloomu.

Tulgem palgatöö juurde.

Palgatöö keskmine hind on palga miinimum, s. o, elatusvahendite summa, mis on vajalik töölise kuitöölise elushoidmiseks. Niisiis sellest, mille palgatööline oma tegevusega omastab, jätkub vaevalt tema elu taastootmiseks. Meie ei taha sugugi kaotada seda tööproduktide isiklikku omastamist, mis on elu taastootmiseks otseselt vajalik, omastamist, mis ei jätamingisugust ülejääki, mis võiks anda võimu võõratöö üle. Tahame ainult kaotada selle omastamise näruse iseloomu, mille puhul tööline elab ainult selleks, et suurendada kapitali, ja elab ainult niivõrd, kui võrd seda nõuavad valitseva klassi huvid.

Kodanlikus ühiskonnas on elustöö ainult akumul eerunud töö suurendamise vahend. Kommunistlikus ühiskonnas on akumul eerprotsessi avardamise, rikastamise ja kergendamiserunud töö ainult tööliste eluvahend.

Kodanlikus ühiskonnas valitseb niisiis minevik oleviku üle, kommunistlikus olevik mineviku üle. Kodanlikus ühiskonnas on kapitalil iseseisvus ja personaalsus, kuna töötaval indiviidil puudub iseseisvus ja personaalsus.

Ja selle vahekorra kaotamist nimetab kodanlus isiksuse ja vabaduse kaotamiseks! Ja õigusega. Jutt on tõepoolest kodanliku isiksuse, kodanliku iseseisvuse ja kodanliku vabaduse kaotamisest.

Vabaduse all mõeldakse praeguste kodanlike tootmissuhete pii rides vabakaubandust, vaba ostu jamüüki.

Aga kui kaob sahkerdamine, siis kaob ka vaba sahkerdamine.

Sõnakõlksudel vabast sahkerdamisest, nagu meie kodanlaste kõigil muudelgi kõrgeleennulistel juttudel vabadusest, on üldse mõtet ainultkeskaja sahkerdamise vabaduse puudumise ja orjastatud linnakodaniku suhtes, mitte aga sahkerdamise, kodanlike tootmissuhete ja kodanluse enese kommunistliku kaotamise suhtes.

Teie olete kokkunud sellest, et meie tahame kaotada eraomanduse. Aga teie praeguses ühiskonnas on eraomandus kaotatud üheksa kümnendiku selle ühiskonna liikmete jaoks; eraomandus on olemas just seepärast, et teda ei ole olemas üheksa kümnendiku jaoks. Te heidate meile niisiis ette, et me tahame kaotada omandi, mis eeldab paratamatu tingimusena omandi puudumist ühiskonna määratu suurel enamusel.

Ühesõnaga, te heidate meile ette, et me tahame kaotada teie

omandi. Jah, seda me tahame tõesti.

Alates hetkest, kus tööd ei ole enam võimalik muuta kapitaliks, rahaks, maarendiks, ühesõnaga –pi monopoliseeritavaks ühiskondlikuks jõuks, s. o. hetkest, kus isiklik omand ei saa enam muutuda kodanlikuks, sellest hetkest peale, ütlete teie, olevat isiksus kaotatud.

Järelikult tunnistate, et te ei mõtle isiksuse all kedagi muud kui kodanlast, kodanlikku omanikku. Niisugune isiksus tuleb tõepoolest kaotada.

Kommunism ei võta kelleltki võimalust omastada ühislikke saadusi, ta võtab ainult ära võimaluse selle omastamise abilkondvõõrast tööd orjastada.

On väidetud, et eraomanduse kaotamisega lõpeb igasugune tegevus ja hakkab valitsema üldine laiskus.

Sel juhul peaks kodanlik ühiskond juba ammu laiskuse tõttu hukkunud olema; sest need, kes selles ühiskonnas töötavad, ei omanda midagi, ja need, kes omandavad, ei tööta. Kogu see vastuväide muutub tautoloogiaks, et kui pole enam kapitali, siis pole enam palgatööd.

Kõiki etteheiteid, mis on suunatud materiaalsete saaduste kommunistliku omastamis- ja tootmisviisi vastu, on laiendatud ka vaimse töö saaduste omastamisele ja tootmisele. Nagu klassiomandi kaotamine tähendab kodanlasele tootmise enda kaotamist, nii on talle ka klassihariduse kaotamine võrdväärne hariduse kaotamisega üldse.

Haridus, mille kadu ta kurdab, tähendab määratu suurele enamusele masina ripatsiks muutumist.

Kuid ärge vaielge meiega, sest te hindate kodanliku omandi kaotamist, võttes lähtepunktiks oma kodanlikud kujutlused vabadusest, haridusest, õigusest jne. Teie ideed ise on kodanlike tootmis- ja omandussuhete saadused, samuti nagu teie õiguskion ainult teie klassi tahe, mis on ülendatud seaduseks, tahe, mille sisu määravad teie klassi materiaalsed elutingimused.

Erapoolik kujutus, mis sunnib teid muutma oma tootmis- ja omandussuhted ajaloolistest, tootmise arenemise protsessis muutuvaist suhetest igavesteks loodus- ja mõistusseadusteks, on teil ühine kõigi hukkunud valitsevate klassidega. Kui jutt on kodanlikust omandist, siis ei söanda te enam aru saada sellest, mis on teile arusaadav antiik- või feodaalomandi suhtes.

Perekonna hävitamine! Isegi kõige radikaalsemad pahandavad selle kommunistide häbiväärt kavatsuse üle.

Millele on rajatud kaasaegne, kodanlik perekond? Kapitalile, erakasusaamisele. Täiesti väljaarenenud kujul on see olemas ainult kodanluse jaoks; aga selle täienduseks on proletaarlaste sunnitud perekonnatus ja avalik prostitutsioon.

Kodanlik perekond kaob muidugi koos selle oma täienduse kadumisega, ja mõlemad kaovad koos kapitali kadumisega.

Või heidate meile ette, et me tahame kaotada laste eksploateerimise oma vanemate poolt? Selles kuriteos tunnistame endid süüdi.

Aga, ütlete teie, asendades koduse kasvatuse ühiskondliku kasvatusega kaotame me inimeste kõige õrnemad vahekorrad.

Kuid kas teiegi kasvatust ei määra ühiskond? Kas seda ei määra ühiskondlikud suhted, milles te kasvatate, ühiskonna otsene või kaudne vahelesegaminekooli kaudu jne.? Kommunistid ei leiuta ühiskonna mõju kasvatusele; nad muudavad ainult kasvatuseiseloomu, nad kisuvad kasvatuse valitseva klassi mõju alt välja.

Kodanlikud sõnakõlksud perekonnast ja kasvatusest, vanemate ja laste õrnadest vahekordadest muutuvad seda vastikumaks, mida rohkem suurtööstuse tõttu kõik proletaarlaste perekonnamed katki kissidatakse ning mida rohkem lapsed lihtartikliksalt kaubaja tööriistaks muudetakse.

Aga teie, kommunistid, tahate rajada ühishaisepidamist, karjub kogu kodanlus meile koorisvastu.

Kodanlane näeb oma naises ainult tootmisriista. Ta kuuleb, et tootmisriistu tahetakse hakata ühiselt kasutama, ning mõtleb muidugi, et naisigi tabab sama saatus.

Ta ei aimagi, et jutt on just naiste sellise seisundi kaotamisest, kus nad on ainult tootmisriistad.

Muide, ei ole midagi naeruväärsemat kui meie kodanlaste ülitoraalne hirm kommunistide arvatava ametliku ühishaisepidamise puhul. Kommunistidel eitarvitse sisse seada ühishaisepidamist, see on olnudpeaaegu alati.

Meie kodanlased ei rahuldu sellega, et nende proletaarlaste naised ja tütreid on nende käsutuses, kõnelemata ametlikust prostitutsioonist, nad leiavad erilist lõbu üksteise abikaasade vastastikusest võrgutamisest.

Kodanlik abielu on tegelikult ühishaisepidamine. Kommunistkirjalikult varjatud ühishaisetidele võiks ette heita vahest ainult seda, et nad tahavad silmapidamise asemele seada ametliku, avaliku ühishaisepidamise. Kuid on endastmõigustetav, et praesttootmissuhete kaotamisega kaob ka neist tulenev ühishai-

sepidamine, s. o. ametlik ja mitteametlikprostitutsioon.

Kommunistidele heidetakse veel ette, et nad tahtvat kaotada isamaad, rahvust.

Töölistel ei ole isamaad. Neilt ei saa võtta seda, mida neil ei ole. Et proletariaat peab kõigepealt kätte võitma poliitilise võimu, tõusma rahvuslikuks klassiks*, konstitueeruma kui rahvus, siis on ta ise veel rahvuslik, kuigi hoopis teises mõttes, kui kodanlus sellest aru saab.

Rahvuslik eraldatus ja rahvaste vastandlikkused kaovad üha rohkem juba koos kodanluse arenemisega, kaubandusvabadusega, maailmaturuga, tööstusliku tootmise ja sellele vastavate elutingimuste ühetaolisusega."

Proletariaadi võim kiirendab nende kadumist veelgi. Vähe-masti tsiviliseeritud maade jõupingutusteühendamine on proletariaadi vabanemise esimesitingimusi.

Vastavalt sellele, kuidas kaob ühe indiviidi ekspluateerimine teise poolt, kaob ka ühe rahvuse ekspluateerimine teise poolt.

Klasside antagonismi kokkuvarisemisega rahvuse piirides variseb kokku ka rahvuste vaenulik suhtumine üksteisesse.

Süüdistused, mis esitatakse kommunismi vastu usulistest, filosoofilistest ja üldse ideoloogilistest vaatevinklitest, ei vääri lähemat käsitlemist.

Kas on vaja erilist sügavamõttelisust mõistmaks, et koos inimeste elutingimustega, nende ühiskondlike suhetega, nende ühiskondliku olemisega muutuvad ka nende kujutlused, vaated ja mõisted, muutub, ühesõnaga, ka nende teadvus?

Mida muud tõestab ideede ajalugu, kui et vaimne tootmine muutub käsikäes materiaalse tootmisega? Mis tahes ajajärgu valitsevad ideed on ikka olnud ainult valitseva klassi ideed.

Kõneldakse ideedest, mis revolutsioneerivad kogu ühiskonda; sellega väljendatakse ainult tõsiasja, et vana ühise elutingimustekonnas on välja kujunenud uue ühiskonna elemendid, et vana

hävimisega peab sammu vanade ideede hävimine.

Kui vana maailm seisis hukkumise äärel, siis saavutas ristiusk võidu vanade usundite üle. Kui ristiusu ideed jäid XVIII sajandil alla valgustusaja ideedaalühiskond surmavõitlust

* 1888. aasta ingliskeelses väljaandes on sõnade «tõusma rahvuslikuks klassiks» asemel trükitud: «tõusma rahvuse juhti vaks klassiks». *Toim.*

toldele, siis pidas feoajal revolutsioonilise kodanlusega. Südametunnistuse vabaduse ja usuvabaduse ideed väljendasid ainult vaba konkurentsi valitsemisteadmiste alal.

«Kuid,» öeldakse meile, «usulised, kõlblised, filosoofilised, poliitilised, õiguslikud ideed jne. on mõistagi muutunud ajaloo arenemise protsessis. Usk, kõlblus, filosoofia, poliitika, õigus jäid aga sellesmuutumises alati püsima.

Pealegi on igavesi tõdesid, nagu vabadus, õiglus jne., mis on ühised kõigile ühiskonna arenguastmetele. Kommunismaga kaotab igavesed tõed, ta kaotab usku, kõlblust, selle asemel et neid uuendada; järelikult on ta vastuolus kogu ajaloo senise arenguga. »

Millele see süüdistus tagasi viib? Kõigi seniste ühiskondade ajalugu liikus klassivastuoludes, mis eri ajastutel omandasid erineva kuju.

Missuguse kuju nad ka iganes on võtnud, ühiskonna ühe osa eksploateerimine teise osa poolt ontõsias, mis on ühine kõigile möödunud sajanditele. Seepärast pole ime, et kõigi sajandite ühiskondlik teadvus, hoolimata kogu mitmekesisusest ja erinevusest, liigub teatud ühistes vormimisega. Vastuolude täieliku kadudes, teadvuse vormides, mis kaovad täiesti ainult koos klas

Kommunistlik revolutsioon on kõige radikaalsem lahtinemiskäigus loobub kõige radikaalsemaltütlemine päritud omandussuhetest; pole ime, et ta oma areminevikult päritud ideedest.

Kuid aitab kodanluse etteheidetest kommunismile.

Juba eespool nägime, et esimeseks sammuks töölisrevolutsioonis on proletariaadi muutmine valitsevaks klassiks, demokraatia kättevõtmine.

Proletariaat kasutab oma poliitilist võimu selleks, et kodanluselt järk-järgult ära kiskuda kogu kapital, tsentraliseerida kõik tootmisriistad riigi, s. o. valitsevaks klassiks organirunud proletariaadi kätte jaseesuurendada võimalikult kiiresti tootlike jõudude hulka.

Eialgu võib see muidugi toimuda ainult despootliku vahelesegamisega omandiõigusse ja kodanlikessetootmissuusi abinõudega, mis majandushetesse, niilikult näivad puudulikena ja põhjendamatuina, misaga liikumise käigus iseenestest üle

kasvavad* ja on paratamatud kui kogu tootmisviisis pöörde esilekutsumise vahendid.

Need abinõud on loomulikult igal maal erinevad. Kõige arenenumates maades võiks aga peaaegukõikjal rakendada järgmisi abinõusid:

1. Maaomandi eksproprieerimine ja maarendi kasutamine riiklike kulude katteks.

2. Kõrge progressiivmaks.

3. Pärimisõiguse kaotamine.

4. Kõigi emigrantide ja mässajate omandi konfiskeerimine.

5. Krediidi tsentraliseerimine riigi kätte riigikapitaliga ja ainumonopoliga rahvuspanga kaudu.

6. Kogu transpordi tsentraliseerimine riigi kätte.

7. Riiklike vabrikute ja tootmisriistade arvu suurendamine, maaharimine ja maaparandus üldise plaani järgi.

8. Ühesugune töökohustus kõigile, tööstusarmeede loomine, eriti maaviljeluseks.

9. Põllumajanduse ja tööstuse ühendamine, kaasa aitamine linna ja maa erinevuse järkjärgulisele kõrvaldamisele**.

10. Kõigi laste ühiskondlik ja tasuta kasvatamine. Laste vabrikutöö kaotamine selle praegusel kujul. Kasvatuse ühendamine materiaalse tootmisega jne.

Kui klassivahed on arenemiskäigus kadunud ja kui kogu tootmine on koondunud assotsieerunud indiviidide kätte, siis kaotab avalik võim poliitilise iseloomu. Poliitiline võim sõna otseses mõttes on ühe klassi organiseeritud vägivald teise klassi mahasurumiseks. Kui proletariaat võitluses kodanluse vastu paratamatult klassiks ühineb, kui ta revolutsiooniabil muudab enda valitsevaks klassiks ja valitseva klassina kaotab vägivaldselt vanad tootmissuhted, siis kaotab ta koos nende tootmissuhetega ka klassiantagonismi olemasolu tingimused, kaotab üldse klassid ning seega enda kui klassi võimu.

Vana kodanliku ühiskonna asemele, klasside ja klassivastuolude-

* 1888. aasta ingliskeelses väljaandes on sõnade «tõusma rahvuslikuks klassiks» asemel trükitud: «tõusma rahvuse juhtivaks klassiks». Toim.

** 1848. aasta väljaandes on: «linna ja maa vastandlikkuse», 1872. aasta ja hilisemates saksakeelsetes väljaannetes oli sõna «vastandlikkuse» asendatud sõnaga «erinevuse». 1888. aasta ingliskeelses väljaandes on sõnade «kaasaaitamine linnaja maa erinevuse järkjärgulisele kõrvaldamisele» asemel trükitud: «linna ja maa erinevuse järkjärguline kõrvaldamine rahvastiku ühtlasema jaotamisega kogu maal». Toim.

ga ühiskonna asemele astubassotsiatsioon, kus igäihe vaba arenemine on kõigivaba arenemise eeldus.

III SOTSIALISTLIK JA KOMMUNISTLIK KIRJANDUS

1. Reaktsiooniline sotsialism

a) Feodaalne sotsialism

Prantsuse ja inglise aristokraatia oli oma ajaloolise seisundi tõttu kutsutud kirjutama pamflette tänapäeva kodanliku ühiskonna vastu. 1830. aasta Prantsuse Juulirevolutsioonis ja Inglismaa reformiliikumises oli ta vihatud tõusikult veel kord lüüa saanud. Tõsisest poliitilisest võitlusest ei saanud enam juttu olla. Talle jäi üle ainult kirjanduslik võitlus. Kuid restauratsioonija¹ vanad sõnakõlksud olid muutunud võimatuks ka kirjanduse vallas. Sümpaatia äratamiseks pidi aristokraatia tegema näo, et ta ei pea enam silmas oma huvisid ja et ta koostab oma süüdistusakti kodanluse vastu ainult ekspluaateeritavatöölisklassi huvides. Ta valmistas endale meelead sellega, et võis oma uue valitseja kohta sõimulaule laulda ja talle enam või vähem kurjakuulutavaid ennustusi kõrva sosistada.

Nii tekkis feodaalne sotsialism, pooleldi kaebelaul, pooleldi paskvill, pooleldi mineviku kaja, pooleldi tuleviku ähvardus, mis tabas kodanlust mõnikord otse südamesse kibeda, vaimukalt salvava hukkamõistuga, kuid mõjus alati koomiliselt seetõttu, et ta oli täiesti võimetu mõistma kaasaegse ajaloo käiku.

Aristokraatia lehvitas proletariaadi kerjakotti kui lippu, et rahvast endaga kaasa tõmmata. Ent iga kord, kui rahvas aristokraatiale järgnes, märkas tatema tagumikul vanu feodaalvappe ning jooksis valjuja lugupidamatu naega laiali.ru

Seda komöödiat mängisid osa prantsuse legitimiste^{*} ja «Noor Inglismaa» .

¹ Mõeldud ei ole 1660.-1689. aasta Inglise restauratsioonieaga, vaid 1814.-1830. aasta Prantsuse restauratsioonieaga. (*Engelsi märkus 1888, a. ingliskeelses vätjaandes.*)

* Legitimistid - Bourbonide dünastia taastamist pooldavate aadlikest suurmaamomani partei. «Noor Inglismaa» - 1842. aasta paiku kujunenud rühm inglise aristokraate, poliitikategelasi ja literaate, kes liitusid konservatiivide parteiga. «Noore Inglismaa » silmapaistvamad tegelased olid Disraeli, Thomas Carlyle jt.

Kui feodaalid püüavad tõestada, et nende ekspluateerimisviis oli teistsugune kui kodanlik ekspluateerimine, siis nad unustavad ainult, et nemad ekspluateerisid hoopis erinevais ning nüüd minevikku vajunud olukordades ja tingimustes. Kui nad viitavad sellele, et nende valitsemise ajal ei olnud tänapäeva proletariaati, siis nad unustavad ainult, et just tänapäeva kodanlus oli nende ühiskonnakorra paratamatusünnitis.

Muide, nad varjavad oma arvustuse reaktsioonilist iseloomu niivõrd vähe, et nende peasüüdistus kodanluse vastu just selles seisabki, et kodanluse valitsemise ajal areneb klass, kes kogu vana ühiskonnakorra õhku laseb.

Palju rohkem heidavad nad kodanlusele ette seda, et see tekitab revolutsioonilist proletariaati, kui seda, et see üldse tekitab proletariaati.

Poliitilises praktikas võtavad nad seepärast osa igasugusest vägi-valla tarvitamisest tööliklassi vastu, ja igapäevases elus on nad oma ülespuhutud fraasidest hoolimata nõus kuldõunu* korjama ning truudust, armastust ja au lambavilla, suhkrupeedi ja viinag-a kauplemisest saadava kasu vastu vahetama.¹

Nagu papp on käinud alati käsikäes feodaaliga, nii käib ka pappide sotsialism käsikäes feodaalse sotsialismiga. Pole midagi hõlpsamat kui anda kristlikule askelistlik värving. Kas pole ka ristiusktismile sotsiahäält tõstnud eraomanduse vastu, abielu vastu, riigi vastu? Kas pole ta selle asemel jutlustanud heategevust ja kerjamist, vallaspõlve ja lihasuretamist, kloostrielu ja kirikut? Kristlik sotsialism on ainult pühitsetud vesi, millega papp aristokraatide pahameelt õnnistab.

Toim.

* 1888. aasta ingliskeelses väljaandes on pärast sõna «kuldõunu» vahele paigutatud sõnad «mis langevad tööstuse puult». *T oim.*

¹ See käib peamiselt Saksamaa kohta, kus maa-aadel ja junkrud majandavad suuremat osa oma mõisatest omaenda kulul valitsejate kaudu ja kes peale selle on peedisuhkru ja kartuliviina suurtootjad. Rikkamad inglise aristokraadid ei ole veel niikaugele jõudnud; kuid nemadki teavad, kuidas rendi langemist saab tasa teha oma nime loovutamise enam või vähem kahtlaste akt-siaseltside asutajale. (*Engelsi märkus 1888. a. ingliskeelses väljaandes.*)

b) Väikekodanlik sotsialism

Feodaalaristokraatia ei ole ainus kodanluse poolt kukutatud klass, kelle elutingimused tänapäeva kodanlikus ühiskonnas on halvenenud ja välja surnud. Keskaegne linnakodanike seisus ja väiketalupeojaseisus olid tänapäeva kodanluse eelkäijad. Tööstuslikult ja kaubanduslikult vähem arenenud maadesjätkab see klass ikka veel kiratsemist areneva kodanluse kõrval.

Maades, kus tänapäeva tsivilisatsioon on arenenud, on kujunenud uus väikekodanlus, kes kõigub proletariaadi ja kodanluse vahel ning kes kodanliku ühiskonna täiendava osana üha uuesti tekib, kelle liikmeid aga heidetakse konkurentsi tõttu alatasaproletariaadi ridadesse ja kes isegi näevad juba suurtööse arenedes lähenevat aega, kus nad kui tänapäeva ühiskonna iseseisev osa täiesti kaovad ning nad asendatakse nii kaubanduses ja tööstuses kui kapõllumajanduses järelevaatajate ja ametnikega.

Niisugustes maades nagu Prantsusmaa, kus talupoegade klass moodustab kaugelt rohkem kui poole rahvastikut, oli loomulik, et autorid, kes asusid proletariaadi poolele kodanluse vastu, kasutasid kodanliku korra kriitikas väikekodanlikku ja väiketalupeoglikku mõõdupuud ning astusid tööliste kaitseks välja väikekodanluse seisukohalt. Nii tekkis väikekodanlik sotsialism. Sisimondi on sellise kirjanduse peaesindaja mitte ainult Prantsusmaal, vaid ka Inglismaal.

See sotsialism lahkas vastuolusid tänapäeva tootmissuhetes väga teravmeelselt. Ta paljastas majandusteadlaste silmakirjaliku apologetika. Ta tõestas ümberlukkamatult, masinalise tootmise ja tööjaotuse laastavat mõju, kapitalide ja maavalduse kontsentreerumist, ületootmist, kriise, väikekodanlaste jatalupoegade paratamatut hukkumist, proletariaadi viletsust, tootmise anarhiat, kisendavat ebavõrdsust rikkusejaotuses, rahvastevahelist tööstuslikuhävitussõda, vanade kommete, vanade perekonnasuhete ja vanade rahvuste hävimist.

Ent oma positiivselt sisult tahab see sotsialism kas taastada vanu tootmis- ja vahetusvahendeid ning koos nendega vanu omandussuhteid ja vana ühiskonda või tahab ta tänapäeva tootmis- ja vahetusvahendid väevõimuga uuesti suruda neisse vanade omandussuhete raamidesse, mille need tootmis- ja vahetusvahendid purustasid ja mis paratamatult tuli purustada. Mõlemal juhul on see sotsialism niihästireaktsiooniline kui ka utopistlik.

Tsunftikord tööstuses ja patriarhaalne põllumajandus on ta viimsed sõnad.

Oma edaspidises arengus on see suund jõudnud kartlikku kassiahastusse.*

c) Saksa ehk «tõeline» sotsialism

Prantsusmaa sotsialistlik ja kommunistlik kirjandus, mis tekkis võimuloleva kodanluse surve all ja väljendab kirjanduslikult võitlust selle võimu vastu, imporditi Saksamaale sel ajal, kui kodanlus seal alles alustas võitlust feodaalse absolutismi vastu.

Saksa filosoofid, poolfilosoofid ja kaunishinged haarasid ahnelt sellest kirjandusest kinni ja unustasid ainult, et nende teoste sisserändamisega Prantsusmaalt ei rännanud siiski Saksamaale Prantsusmaa elutingimused. Saksamaa tingimustes kaotas prantsuse kirjandus igasuguse otsese praktilise tähtsuse ja võttis puhtkirjandusliku voolu ilme. See pidinäima jõudeaja mõtisklusena inimolemuse teostumise üle. Nõnda omasid esimese Prantsuse revolutsiooni nõudmised saksa XVIII sajandi filodmisedsoofide silmis mõtet ainult kui «praktilise mõistuse» nõuüldse, ja Prantsuse revolutsioonilise kodanluse tahteavaldused tähendasid nende silmis puhta tahte seadusi, mõeldes siin tahet, nagu see olema peab, tõeliselt inimlikku tahet.

Kogu saksa literaatide töö seisis ainuüksi selles, et koostunnistusega, või õigemini, võttamesoofilise südakõlastada uusi prantsuse ideid oma vana filoprantsuse ideed omaks oma filosoofilisest vaatevinklist.

Need võeti omaks nii, nagu üldse omandatakse võõrkeelt, tõlke kaudu.

On teada, kuidas mungad kirjutasid jaburaid katoliku pühakulugusid vana paganusaja klassikalisteteoste käsikirjade peale. Saksa literaadid talitasid prantsuse ilmaliku kirjandusega just vastupidi. Nad kirjutasid oma filosoofilisi mõttetusi prantsuse originaalide alla. Näiteks prantsuse rahasuhete kriitika alla kirju-

* 1888. aasta ingliskeelses väljaandes on sõnade «oma edaspidises arengus on see suund jõudnud kartlikku kassiahastusse» asemel trükitud: «Lõpuks, kui kangekaelsed ajaloolised tõsiasiad olid igasuguse enesepettuse joovastuse minema peletanud, mandus see sotsialismi vorm haletsusväärseks kassiahastuseks». *Toim.*

tasid nad «inimolemuse võõrandumine», prantslaste kodanliku riigi kriitika alla kirjutasid nad «abstraktselt üldise võimu kaotamine» jne.

Oma filosoofiliste sõnakõlksude poetamise prantsuse mõttekude asemele ristasid nad «teo filosookäifiaks», «tõeliseks sotsia-soofiliseks põhjenduseks»teaduseks», «sotsialismi filolismiks», «saksa sotsialismijne. ,

Prantsuse sotsialistlik-kommunistlik kirjandus kohitseti niiviisi täielikult. Ja et see sakslase käes ei väljendanud enam ühe klassi võitlust teise vastu, siis oli sakslane veendunud, et ta on vabanenud «prantsuse ühekülgsusest», et ta kaitseb tõelistevajaduste asemel tõe vajadust ja proletaarlaste huvide asemel inimolemuse huvisid, inimese huvisid üldse, sellise inimese huvisid, kes ei kuulu ühtegi klassi, kes ei kuulu üldse tegelikkusesse, vaid ainult filosoofilise fantaasia udusesse taevasse.

See saksa sotsialism, mis pidas oma abitud kooliharjutusi nii tõsiseks ja tähtsaks ning mis neist nii kõvasti pasundas, kaotas vähehaaval oma pedantsesüütuse.

Saksa, eriti preisi kodanluse võitlus feodaalide ja absoluutse monarhia vastu, ühesõnaga liberaalne liikumine muutus järjest tõsisemaks. «Tõelisele » sotsialismile avanes seega soovitud juhul poliitilisele liikumisele vastu seada sotsialistlikke nõudmisi, heita traditsioonilisi needusi liberalismi, esindusriigi, kodanliku konkurentsi, kodanliku trükivabaduse, kodanliku õiguse, kodanliku vabaduse ja võrdsuse vastu ning jutlustada rahvahulkadele, et neil ei ole sellest kodanlikust liikumisest midagi võita, küll aga võivad nad kõik kaotada. Saksa sotsialism unustas õigel ajal, et prantsuse kriitika, mille hingetu kaja ta oli, eeldab tänapäevakodanlikku ühiskonda koos vastavate materiaalsete eludusi, mille kättevõitmise Saksamaalgi muste ja vastava poliitilise konstitutsiooniga, s. o. just neid eeltinallenes kõne all oli.

Saksamaa absoluutseile valitsustele koos nende pappidest, koolmeistritest, pulgajunkrutest ja bürokraatidest kaaskonnaga oli ta parajaks hernehirmutiseks ähvardavalt pealetungiva koluse vastu.dan

Ta moodustas magusa täienduse kibedatele piitsahoopidele ja püssikuulidele, millega need valitsused rahustasid saksa tööliste ülestõuse.

Kui «tõeline» sotsialism muutus seega relvaks valitsuste käes saksa kodanluse vastu, siis väljendas ta ka otseselt reaktisitab

XVI sajandusoonilisi huvisid, saksa väikodanluse huvisid. Saksamaal moodist pärinev ja sellest ajast peale mitmesuguselkujul üha uuesti esilekerkiv väikekodanlus olemasoleva olukorra tegeliku ühiskondliku aluse.

Väikekodanluse säilimine tähendab Saksamaal olemasoleva olukorra säilimist. Kodanluse tööstuslikust ja poliitilisest võimust kardab ta endale kindlat hukatust, ühelt poolt kapitali kontsentreerumise, teiselt poolt revolutsioonilise proletariaadi arenemise tõttu. Väikekodanlusele näis, et «tõeline» sotsialism tabab kaks kärbest ühe hoobiga. See levis nagu taud.

Spekulatiivsest ämblikuvõrgust kootud, kaunishingeliste kõneõitega tikitud, lääge liigutuse pisaratega niisutatud rüü, see müstiline rüü, millegasaksa sotsialistid katsid oma paari kondist «igavesttõde», suurendas ainult nende kauba minekut selle publiku hulgas.

Saksa sotsialism omakorda taipas üha rohkem, et ta on kutsutud olema selle väikekodanluse kõrgelennuline esindaja.

Ta kuulutas saksa rahvuse õigeks rahvuseks ja saksa väikekodanlase õigeks inimeseks. Ta andis igaleväikekodanlase nurjatusele varjatud, kõrgema, sotsialistliku mõtte, mistõttu see omandas otse vastupidise tähenduse. Lõpuni järjekindlana astus ta avalikult välja kommunismi «toorelt purustava» suuna vastu ja kuulutas, et oma õilsas erapooletuses seisab tema ise igasugusest klassivõitlusest kõrgemal. Väljaarvatud väga vähesed erandid, kuulub kõik, mis Saksamaal näilikult sotsialistlike ja kommunistlike teostena käibel on, selle sopase, demoraliseeriva kirjanduse valdkonda.¹

2. Konservatiivne ehk kodanlik sotsialism

Osa kodanlust soovib sotsiaalseid pahesid kõrvaldada, et kodanlustada.liku ühiskonna olemasolu kind

Siia kuuluvad majandusteadlased, filantroobid, humanistid, töörahvaklasside olukorra parandajad, heategevuse organiseerijad, loomakaitseseltside liikmed, karskusseltside asutajad, kõige mitmekesisematlaadi nurgareformistid. See kodanlik sotsialism on

¹ 1848. aasta revolutsioonitorm pühkis kogu selle näruse suuna minema ja võttis selle kandjailt tahtmise jätkata sotsialismiga saksakeelset. Selle suuna peaesindaja ja klassikaline tüüp on härra Karl Grün. (*Engelsi märkus 1890. a. Saksakeelses väljaandes.*)

kujundatud isegi terveteks süsteemideks.

Näiteks toome Proudhoni «Viletsuse filosoofia».

Sotsialistlikud kodanlased tahavad säilitada tänapäeva ühiskonna elutingimused, kuid ilma võitluseja ohtudeta, mis neist paratamatult tulenevad. Nad tahavad säilitada olemasoleva ühiskonna, kuid ilmaseda revolutsioneerivate ja laostavate elementide. Nad tahavad kodanlust ilma proletariaadita. Kodanlus kujutab endale maailma, kus ta võimul on, loomulikult parima maailmana. Kodanlik sotsialism arendab selle lohutava kujutluse enam-vähem terviklikuks süsteemiks. Kutsudes proletariaati oma süsteemi ellu rakendama ja uude Jeruusalemma minema, nõuab kodanlik sotsialism tegelikult üksnes seda, et proletariaat jääks praegusesse ühiskonda, kuid heidaks kõrvale oma kujutlused sellest kui vihkamisväärselt ühiskonnast.

Selle sotsialismi teine, vähem süstemaatiline, kuid praktilisem vorm püüdis sisendada töölisklassile vastumeelsust igasuguse revolutsioonilise liikumise suhtes, tõendades, et talle ei tule kasuks üks või teine poliitiline muudatus, vaid ainult materiaalse teelutingimuste, majandussuhete muutumine. Materiaalsete elutingimuste muutumise all ei mõista see sotsialism aga sugugi kodanlike tootmissuhete kaotamist, mis on võimalik ainult revolutsioonilisel teel, vaid administratiivseid täiustusi, mida tehakse nende tootmissuhete pinnal ning mis järelikult ei muuda midagi kapitali ja palgatöö suhetes, vaid paremal juhul vähendavad kodanluse valitsemiskulusid ja lihtsustavad tema riigimajapidamist.

Oma õige väljenduse saab kodanlik sotsialism alles siis, kui ta muutub lihtsalt oraatorlikuks kõnekäänuks.

Vabakaubandus! töölisklassi huvides; kaitsetollid! töölisklassi huvides; üksikvanglad! töölisklassi huvides – see on kodanliku sotsialismi viimane ja ainus tõsiselt mõeldud sõna.

Kodanluse sotsialism seisab nimelt väites, et kodanlus on kodanlus – töölisklassi huvides.

3. Kriitilis-utopistlik sotsialism ja kommunism

Me ei kõnele siin kirjandusest, mis kõigis suurtes uusaja revolutsioonides on väljendanud proletariaadi nõudmisi (Babeufi teosed jne.).

Proletariaadi esimesed katsed üldise ärevuse ajal, feodaalühiskonna kukutamise perioodil oma klassihuvisid otseselt maksma panna äpardusid paratamatult nii proletariaadi

enda arenematuse kui katema vabanemise materiaalsete tingimuste puudumise tõttu, sest need tingimused on alles kodanliku ajastu produkt. Revolutsiooniline kirjandus, mis neid proletariaadi esimesi liikumisi saatis, on sisuliselt paratamatult reaktsooniline. Ta propageerib üldist asketismi ja toorest võrdsustamist.

Tõelised sotsialistlikud ja kommunistlikud süsteemid, Saint-Simoni, Fourier', Oweni jne. süsteemid tekivad proletariaadi ja kodanluse vahelise võitluse alperioodil, kui see võitlus pole veel välja arenenud, mida on eespool kirjeldatud. (Vt. «Kodanlus ja proletariaat».)

Nende süsteemide leiutajad näevad küll nii klasside vastandlikkust kui ka laostavate elementide mõju valitsevas ühiskonnas endas. Aga nad ei näeproletariaadi poolel iseseisvat ajaloolist tegevust, mingit talle omast poliitilist liikumist.

Et klassiantagonismi arenemine peab sammu tööstuse arenemisega, ei suuda ka nemad leida proletariaadi vabateriaalseid tingimusi ja otsivadnemise masotsiaaltheadust, sotsiaalseid seadusi, mis looksid need tingimused.

Ühiskondliku tegevuse asemele peab astuma nende isiklik leiutustegevus, vabanemise ajalooliste tingimuste asemele fantastilised tingimused, proletariaadi järkjärgulise klassiks organiseerumise asemele ühiskonna organiseerimine nende eneste poolt väljamõeldud retsepti järgi. Tulugulevane maailma ajaseisab nende arvates nende ühiskonnaplaanidepropagandas ja praktilises elluviimises.

Nad on küll teadlikud, et nad esindavad oma plaanides peamiselt töölisklassi kui kõige rohkem kannatava klassi huvisid. Proletariaat on nende jaoks olemas ainult kõige rohkem kannatava klassina.

Nii klassivõitluse arenematu vorm kui ka nende endi elujärg on põhjuseks, miks nad usuvad endid sellest klasdada kõigi ühiskonnaliikmete, kamist palju kõrgemal seisvat. Nad tahavad parannisosiantakõige paremais tingimushet tegemata kogupärast pöörduvad nad alati ilma vates olevate elujärgi. Seeühiskonna poole, isegi peamiselt valitseva klassipoole. Nende arvates tarvitseb ju ainult mõista nende süsteemi, et tunnistada see kõigist võimalikest ühiskondadest kõige parema ühiskonna kõige paremaks plaaniks.

Nad hülgavad seepärast igasuguse poliitilise, eriti igasuguse revolutsioonilise tegevuse, nad tahavadsaavutada oma eesmärki rahulikul teel ja püüavad väikeste, loomulikult äparduvate

eksperimentidega, eeskjuju jõul rajada teed uuele ühiskondlikule evangeeliumile.

See tuleviküühiskonna fantastiline kujutamine tekib sel ajal, kui proletariaat on alles äärmiselt arenematu ja kulikult ka ise veel oma olujärejutlebkorda fantastiliselt, see tekib protariaadi esimesestleaimusrikkast tungist ühiskonberna üldise ümkorralduse poole.

Ent need sotsialistlikud ja kommunistlikud teosed sisaldavad ka kriitilisi elemente. Need ründavad kõiki olemasoleva ühiskonna põhialuseid. Seepärast on nad andnud väga väärtuslikku ainet tööliste valgustamiseks. Nende positiivsed teesid tuleviküühiskonnakohta, näiteks linna ja maa vastandlikkuse^{*}, perekonna, erakasusaamise ja palgatöö kaotamine, ühiskondliku harmoonia kuulutamine, riigi muutmine lihtsaks tootmise juhtimiseks – kõik need teesid väljendavad ainult selle klassiantagonismi kaotamise vajadust, mis alles hakkas arenema ja mida nad tundsid ainult selle esialgses vormitus ebamäärasuses. Seepärast on ka need teesid alles puhtutopistliku iseloomuga.

Kriitilis-utopistliku sotsialismi ja kommunismi tähtsus on ajamööda kuidas klassivõitlus areneb ja võtab üha selloo arenguga pöördvõrdeline. Sedagemad vormid, kaotab see fantastiline taotlus sellest kõrgemal seista, kaotab see fantastiline vastuseis klassivõitlusele igasuguse praktilise väärtuse, igasuguse teoreetilise õigustuse. Sellepärast, kui nendesüsteemide rajajad olidki mitmes suhtes revolutsioonilised, siis nende õpilased moodustavad alati reaktsioonilisi sekte. Nad peavad kõvasti kinni oma õpetajate vanadest vaadetest, arvestamata proletariaadi ajaloo-vaadete ikka veel omatandlikkusi lepitada. Nad unistavõitlust uuesti nüristada ja vaslist edasiarenemist. Nad katsuvad seepärast järjekindlalt klassiühiskondlike utopiate katselisest teostamisest, üksikute falansteeride rajamisest, kodumaiste kolooniate [«*Home-colonies*»] asutamisest, väikese Ikaaria¹ – uue Jeruusalemma

* 1888. aasta ingliskeelses väljaandes on see koht formuleeritud järgmiselt: «Praktilised abinõud, mis nad soovivad, näiteks linna ja maa erinevuse kaotamine». *Toim.*

¹ Falansteerideks nimetati Charles Fourier' plaanisetud sotsialistlikke kolooniaid; Ikaariaks nimetas Cabet oma utopiat ja hiljem oma kommunistlikku kolooniat Ameerikas. (*Engelsi märkus 1388a. ingliskeelses väljaandes.*) *Home-colonies* (kodumaisteks kolooniateks) nimetas Owen oma kommunistlikkemusterühiskondi. Falansteeriks nimetati Fourier' plaanisetud ühiskondlikke losse. Ikaariaks nimetati utopilist fantaasiamaad, mille kommunistlikke

taskuväljaande – organiseerimisest, ja kõigi nende õhulosside ehitamiseks peavad nad pöörduma kodanlike südamete ja rahakottide filantroopia poole. Järk-järgult langevad nad ülal- kirjeldatud reaktsiooniliste või konservatiivsete sotsialistide kategooriasse ja erinevad neist ainult oma süstemaatilisema pedantsusega ning fanaatilise usuga oma sotsiaalteaduse imettegevasse mõjusse.

Nad astuvad seepärast ägedalt välja tööliste igasuguse poliitilise liikumise vastu, mis nende arvates võib olla tingitud ainult sõgedast mitteuskumisest uuesse evangeeliumisse.

Ouenistid Inglismaal võitlevad tšartistide ja furjeristid Prantsusmaal reformistide^{*} vastu.

asutusi Cabet kirjeldas. (*Engelsi märkus 1890, a. saksakeelses väljaandes.*)

* Jutt on aastail 1843-1850 Pariisis ilmunud ajalehe «La Reforme» pooldajaist. *Toim.*

IV KOMMUNISTIDE SUHTUMINE MITME-SUGUSTESSE OPOSITSIOONIPARTEIDESSE

Pärast II osas öeldut on selge kommunistide suhtumine juba tekkinud töölisparteidesse, järelikult nende suhtumine tšaristidesse Inglismaal ja agraarreformi pooldajatesse Põhja-Ameerikas.

Kommunistid võitlevad tööliklassi lähemate eesmärkide ja huvide eest, aga nad esindavad oleviku liikumises ühtlasi liikumise tulevikku. Prantsusmaal liituvadkommunistid sotsialistlik-demokraatliku parteiga¹ võitluseks konservatiivse ja radikaalse kodanluse vastu, loobumata seejuures õigusest kriitiliselt suhtuda revolutsioonilisest traditsioonist pärinevasse fraasidesse ja illusioonidesse.

Šveitsis toetavad nad radikaale, unustamata, et see partei koosneb vastuolulistest elementidest, osaltdemokraatlikest sotsialistidestprantsuse mõttes, osalt radikaalseist kodanlastest.

Poolakate hulgas toetavad kommunistid parteid, kes seab agraarrevolutsiooni rahvusliku vabanemisingimuseks, sama parteid, kes 1846. aastal Krakoviülesthõusu ellu kutsus.

Saksamaal võitleb kommunistlik kodanlusega, kui võrd see esineb absoluutse monarhia, feodaalse maaomanduse reaktsioonilise väikekodanluse vastu.

Ta ei jäta aga hetkegi kasutamata, et kujundada töölistes kodanluse ja proletariaadi vaenuliku vastandlikkuse võiget teadmist, et saksamalikul seltöölised võiksid kasutada otsekohe relvana kodanluseenda vastu neid ühiskondlikke ja poliitilisi tingimusi, mis kodanluse võimulolek peab kaasa tooma, et Saksamaal algaks

¹ Seda parteid esindas tol ajal parlamendis Ledru-Rollin, kirjanduses Louis Blanc ja igapäevases ajakirjanduses ajaleht «La Reforme». Nimetusega sotsialistlik-demokraatlik, mis oli nende endi pandud, tähistasid nad seda osa demokraatlikust ehk vabariiklikust parteist, mis kandis enam-vähem sotsialistlikku värvingut. (*Engelsi märkus 1888. a. ingliskeelses väljaandes.*) Tolleaegsel Prantsusmaal ennast sotsialistlik-demokraatlikuks nimetanud parteid esindas poliitikas Ledru-Rollin ja kirjanduses Louis Blanc; seega oli ta tänapäeva saksa sotsiaaldemokraatiast niisama kaugel kui taevast maast. (*Engelsi märkus 1890. a. saksakeelses väljaandes.*)

kohe pärast reaktsiooniliste klasside kukutamist võitlus kodanluse enda vastu.

Saksamaale pööravad kommunistid oma peatähelepanu sellepärast, et ta seisab kodanliku revolutsioonikünnisel ja et ta teostab selle pöörde üldse Euroopatsivilisatsiooni arenenumais tingimustes ning paljuarenenuma proletariaadiga kui Inglismaa XVII ja Prantsusmaa XVIII sajandil, mistõttu saksa kodanlik revolutsioon võib olla ainult proletaarse revolutsiooni:otsene eel-mäng.

Ühesõnaga, kommunistid toetavad kõikjal iga revolutsioonilist liikumist kehtiva ühiskondliku ja poliitilise korra vastu.

Kõigis neis liikumistes tõstavad nad esikohale omandiküsimuse kui liikumise põhiküsimuse, olenemata sellest, kas see küsimus on võtnud enam või vähem arenenud vormi.

Kommunistid taotlevad lõpuks igal pool kõigi maade demokraatlike parteide ühinemist ja kokkulepet.

Kommunistid peavad põlastusväärseks varjata oma vaateid ja kavatsusi. Nad kuulutavad avalikult, et nende eesmärgid on saavutatavad ainult kogu senise ühiskonnakorra vägivaldse kukutamisega. Väriseguvõimulolevad klassid kommunistliku revolutsioonies. Proletaarlastel pole selles midagi kaotada peale oma ahelate. Võita on neil aga kogu maailm.

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!